

Mehmed Esad Yesârî'nin İstanbul'da Bulunan Kitâbeleri

Inscriptions of Mehmed Esad Yesari in Istanbul

Mustafa Sürün¹

ÖZ

Mehmed Esâd Yesârî Osmanlı'nın en önemli ta'lik hattatlarından biridir. İran menşeli olan ta'lik yazı bu hattatımızın elinde Türk zevkine göre yeniden şekillenmiştir. İmâd'ın yazılarından en güzellerini seçerek kendi tarzını geliştirmiş ve Türk-ta'lik üslubunun oluşumuna da katkı sağlamıştır. Mehmed Esad Yesârî'nin özel koleksiyon ve müzelerde bulunan eserleriyle birlikte İstanbul'da birçok mimari yapı ve nişan taşında kitâbeleri yer almaktadır. Bu kitâbeler gerek sanatkârın yazı hayatının gelişimi gerekse ta'lik hattının Osmanlıdaki gelişimi açısından önemli eserlerdir. I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) zamanında inşa edilen yapılara âit olan bu kitâbeler hicri 1179 -1210 yılları arasında otuz yıllık bir döneme tarihlenmektedir. Kitâbeler gerek dini gerekse sivil mimarinin farklı yapı türlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar arasında câmi, medrese, çeşme, sebil, kütüphane, türbe, saray, kasır, ziyaretgâh, imaret ve nişantaşı yer almaktadır. Makalemizin amacı Mehmed Esâd Yesârî'nin İstanbul'da şu ana kadar tespit edilmiş olan on yedi ayrı yapı ve nişan taşında bulunan kitâbelerini bir bütün halinde incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Esad Yesârî, Ta'lik, Nesta'lik, Kitâbe, İstanbul

ABSTRACT

Mehmed Esad Yesari was one of the most prominent calligraphers of the Ottoman Empire. Ta'liq script, originally in Iran, was found a new form in his hands according to the Turkish aesthetic. He had developed his style by selecting the most exquisite calligraphies of Imad and contributed to the formation of the Turkish ta'liq style. There are works of Mehmed Esad Yesari in private collections and museums as well as on many architectural structures and aiming stones in Istanbul. These epitaphs are significant pieces of art regarding the development of the calligrapher and the ta'liq script in the Ottoman Empire. These inscriptions, which belong to the buildings built during the reign of Abdulhamid I (1774-1789) and Selim III (1789-1807), are dated to a period of thirty years between 1179 -1210 Hijri. They appear in different buildings of both religious and civil architecture. Among these structures, there are mosques, madrasas, fountains, libraries, palaces, pavilions, imarets, and aiming stones. Our article aims to examine the epitaphs of Mehmed Esad Yesari as a whole found on seventeen different buildings and aiming stones in Istanbul, which have been spotted so far.

Keywords: Mehmed Esad Yesârî, Ta'liq, Nasta'liq, Ottoman Inscription, Istanbul

Teşekkür: Dr. Öğr. Üyesi Hesna Haral (Nişantaşı Üni.) ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza Özcan'a (Mimar Sinan Üni.) katkılarından dolayı müteşekkirim.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Mustafa Sürün (Dr. Öğr. Üyesi),
Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Türki-
İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı, Yalova, Türkiye
E-posta: msururi@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-5717-1941

Başvuru/Submitted: 23.10.2021
Revizyon Talebi/Revision Requested:
18.01.2022
Son Revizyon/Last Revision Received:
20.01.2022
Kabul/Accepted: 24.01.2022

Atıf/Citation: Sürün, Mustafa. Mehmed Esad Yesârî'nin İstanbul'da Bulunan Kitâbeleri. *İslam Tetkikleri Dergisi-Journal of Islamic Review* 12/1, (Mart 2022): 293-368.
<https://doi.org/10.26650/iuitd.2022.1013887>

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to identify and examine all the inscriptions of Mehmed Esad Yesârî, one of the most important ta'liq calligraphers of the Ottoman Empire, in Istanbul.

In our paper, answers to the following questions are sought: When and where did ta'liq emerge? How did ta'liq become widespread in the Islamic world? How did the introduction of ta'liq to the Ottomans and the emergence of the Turkish ta'liq school occur? What do we know about the life and students of Mehmed Esad Yesârî, who made the greatest contribution to the formation of the Turkish ta'liq school? What are the inscriptions of Esad Yesârî specifically found in Istanbul?

When the national and international works of literature are examined, it is seen that there are many scientific studies on the history of calligraphy. In these studies, similar information is given about the ta'liq and Mehmed Esad Yesârî within the history of calligraphy. It is noteworthy that there is no study dealing with the inscriptions of Mehmed Esad Yesârî as a whole in the literature reviewed within the scope of this research. We can divide the sources we used to gather and examine the inscriptions in Istanbul in this paper into two main groups. First group is the sources regarding the history of ta'liq. In these sources, information about the emergence of ta'liq in Iran, its development, famous calligraphers, its arrival to the Islamic world and the Ottoman Empire, formation of Turkish ta'liq school, and Mehmed Esad Yesârî is provided. The sources that include this information are systematically examined within the framework of our study. The second is the academic studies on the inscriptions and architectural monographs. In these studies, the inscriptions of Mehmed Esad Yesârî are attempted to be identify one by one. Additionally, the inscriptions that are not included in the sources or that have not been studied yet, although they are known. In so doing, all the inscriptions of the calligrapher in Istanbul that we have been able to identify so far are gathered in this article.

In our study, information within the framework of our subject was compiled by examining dissertations, articles, and book chapters about ta'liq and Mehmed Esad Yesârî. Also, the inscriptions belonging to Yesârî are identified one by one. All the inscriptions have been examined and their photographs have been taken by us. The inscriptions in the palaces and palace gardens were taken with special permission. The ones that were not allowed to be photographed were provided to us by the Directorate of National Palaces. The texts of inscriptions found in other sources are also included in our study. While these texts are checked, and incomplete and incorrect readings are corrected, the inscriptions that had never been read until now are also added. The texts of the inscriptions in Arabic letters are given together with their phonetics. In this way, all the inscriptions of Yesârî are chronologically gathered and evaluated.

Ta'liq script emerged in Iran in the 13th century and was used with appreciation in the Ottoman Empire after the last quarter of the 15th century. In the beginning, ta'liq calligraphy continued under the influence of the Iranian style, and the Ottoman-Turkish style began to emerge with Mehmed Esad Yesârî. Since its inscriptions are in the capital city, they are

specifically concentrated on the architectural structures and aiming stones in Istanbul. Mehmed Esad Yesârî has inscriptions on seventeen different buildings and aiming stones that have been identified so far in Istanbul.

The inscriptions of the calligrapher are found in both religious and civil architecture buildings. Except for the works done by brush inside Aynalıkavak Pavilion, the inscriptions are all carved on marble. Among the buildings with inscriptions, there are one mosque (Beylerbeyi Mosque), one tomb (the Tomb of Mehmed II), one madrasa (Madrasa of Abdülhamid I), one library (Library of Hacı Selim Ağa), one ziyaretgâh (visiting place of the Cardigan of Prophet Muhammad). Moreover, inscriptions are also located on two fountains (Emirgan Abdülhamid I Fountain, Topkapı Hasan Ağa Fountain), three sebil-fountains (the Sebil of Abdülhamid I, the Sebil of Reîsülküttâb Recâi Efendi, the Sebil of Mihrişah Vâlide Sultan), one primary school (the Primary School of Reîsülküttâb Recâi Efendi), one imaret (the Imaret of Mihrişah Vâlide Sultan), one pavilion (Aynalıkavak Pavilion), (Topkapı Palace Kubbealtı), one inscription of sakal-ı şerif (Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağalar Taşlığı), and four aiming stones (the courtyard of Teşvikiye Mosque, Beşiktaş-Ihlamur, the Public Garden of Paşabahçe Sultanıye, the Garden of Topkapı Palace).

Yesârî did not put his signature on all the inscriptions. There are no signatures on the inscriptions of the Sebil of Gülhane Abdülhamid I, the Madrasa of Bahçekapı Abdülhamid I, the aiming stone in the courtyard of Teşvikiye Mosque, and the wall of the Kubbealtı.

Yesârî's inscriptions are found in architectural structures and aiming stones belonging to the times of Abdulhamid I (1774-1789) and Selim III (1789-1807). The earliest dated inscription with the signature of the calligrapher is the Topkapı Hasan Ağa Fountain inscription from 1179/1765-1766. The latest dated inscription is the one in the Karaağalar Taşlığı of the Topkapı Palace Harem, dated to the year 1210/1795-1796.

Yesârî was one of the leading calligraphers who had shaped the course of ta'liq script in the Ottoman Empire with his talent and personal effort. He contributed to the development of the Ottoman-Turkish ta'liq school, which started to take shape after him, with both his plaques and inscriptions and the students he trained.

Giriş

Kültür ve medeniyetlerin sanat vadisine olan katkı/katılımları farklı yöntemler ile gerçekleşmiştir. Her biri kendi form, teknik ve malzeme çeşitliliğini geliştirip husûsî üsluplar ortaya koydukları gibi dışarıdan bünyelerine dâhil olan farklı tarzlara da kendi yorumlarıyla katkı sağlamışlardır. Dışarıdan olan etkileşimi de aslında iki gruba ayırabiliriz. Birincisi içinde yer aldığı geniş medeniyet dâiresinin farklı bölgelerinden gelen etkileşim ikincisi ise temas halinde oldukları diğer medeniyetlerden gelen etkileşim. Aslında her iki etkileşim tarzı rekabeti de içermektedir.

Ta'lik yazının Osmanlı coğrafyasında ki kaderi müntesibi bulunduğu medeniyetin sınırları içerisinde gerçekleştirdiği dolaylı bir alımlamayla gerçekleşmiştir. Nasıl ki Batıdan gelen barok üslubunu içselleştirilip *Osmanlı Baroku* olarak isimlendirilen bir yorum ortaya koyabildiyse doğudan yani İslam medeniyeti havzası içerisinde gelen İran menşeli ta'lik yazı için de Osmanlı-Türk ta'lik ekolünü meydana getirebilmiştir.¹ İşte tam bu noktada Mehmed Esad Yesârî Osmanlı-Türk ta'lik ekolünün oluşumunu sağlayan en önemli hattatlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir ta'lik hattatı olarak Mehmed Esad Yesârî'nin müze ve özel koleksiyonlarda birçok levha, kıta ve murakkaları yer almaktadır. Bunlarla birlikte kitâbeler Yesârî'nin hat tarihinde bıraktığı etkiyi daha iyi anlamamızı sağlayan bir yazım alanı olarak değerlendirilmelidir. Yesârî'nin özellikle pâyyitaht İstanbul'da celi ta'lik hattının en başarılı örnekleri sayılabilecek birçok kitâbesi bulunmaktadır.² Bu kitâbelerden bazılarının çeviriyazılarına dağınık bir şekilde farklı kaynaklarda değinilmiş olmasına rağmen şimdiye kadar toplu bir değerlendirilmesi yapılmamıştır.

Bu çalışma İstanbul'da Yesârî'ye âit olan kitâbelerin tamamını tespit edip toplu bir değerlendirmesini yapmayı hedeflemektedir. Böylece Yesârî'nin Osmanlı-Türk ta'lik hattının gelişimine sağladığı katkının kitâbeler üzerinden daha belirgin hâle gelmesi amaçlanmaktadır.³ Çünkü kitâbeler sayesinde gerek hat sanatının estetik özelliklerini ve zaman içerisindeki serüvenini takip edebilmekte gerekse eserin bânisi, dönemin şâir ve hattatları gibi eserlerin oluşumuna katkı sağlayan aktörler hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz.

1 Batı menşeli bir üslup olan barok Osmanlı'nın yorumuyla *Osmanlı Baroku* diyebileceğimiz bir tarz kazanmıştır. bk.: Ünver Rüstem, *Ottoman Baroque*, (Malaysia: Princeton University Press, 2019).

2 İstanbul dışında ise Bulgaristan-Şumnu'da kitâbeleri bulunmaktadır.

3 Ta'lik hattı ve bazı meşhur ta'lik hattatları üzerine akademik çalışmalar yapılmış olmasına rağmen Mahmud Esad Yesârî hakkında kapsamlı müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bk.: Nihat Boydaş, *Tal'ik Yazının Özellikleri ve Resim Sanatıyla Münasebeti* (Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1984); Recep Sadri Sayıoğulları, *Türk Ta'lik Yazı Ekolünün Doğuşunda Şeyhülislam Velîyüddin Efendi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991); Kazım Hacımeçliç, *Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin İstanbul'daki Ketebeli Kitâbeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994); Emine Pınar Doğu, *Ta'lik Kitâbeler* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeterlilik Tezi, 1995).; Yesârî hakkında Süheyl Ünver'in mevcut bilgileri özetlediği tek sayfalık çalışması için bk.: Süheyl Ünver, *Mehmed Esad Yesârî Hayatı ve Eserleri* (İstanbul: Kemal Matbaası, 1955).

1. Ta'lik Hattın İran'da Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Ta'lik kelime olarak “asılmak, askıya alınmak” anlamına gelmektedir. Bu hat nevine, harflerin satırda geniş kavisli ve asılmış gibi görünmesi sebebiyle ta'lik ismi verildiği düşünülmektedir.⁴ Diğer bir görüşe göre ise ta'lik “bir şeyi diğer bir şeye geçirip asmak yahut bir şeyin husûlünü diğer bir şeyin husûlüne bağlamak (muâllak kılmak) ki; ne kat ' ne de terk eylemek” demektir.⁵ Bu hat türü *Aklâm-ı sitte* veya *şes kalem* (altı kalem/altı yazı çeşiti) olarak adlandırılan tevki', rika', muhakkak, reyhânî, sülüs ve nesih hatları dışında ayrı bir yazı türü olarak İran'da ortaya çıkmıştır. Hat tarihinde ta'lik yazının İran'da özellikle tevki' ve rika' yazıları üzerinde yapılmış olan değişiklikler sonucu geliştirildiği kabul edilmektedir. Mahmud Bedreddin Yazır ise ta'likin sülüs ve kûfi harflerin değişime uğraması sonucu ortaya çıktığını belirtir.⁶

İranlı hattatlar Arap alfabesi üzerinden kendi estetik zevkleriyle şekillendirdikleri ta'lik yazıyı icât etmişlerdir. Ta'lik yazının daha erken örnekleri olsa da asıl 13. yüzyıldan sonra kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle resmi dîvanlarda tercih edilen bir yazı türü olmuştur. Resmi yazılarda hızlı bir şekilde yazıldığı için harflerin bünye, noktalama ve harekelemelerinde değişiklikler ve eksiklikler görülmektedir.⁷ Kaynaklarda ta'lik yazının ilk kez kim tarafından yazılmaya başlandığı hakkında farklı rivâyetler vardır. Hocâ Ebülâl, Hasan b. Hüseyin Ali Fârisi Kâtib, Hoca Tâceddin İsfahanî veya Tâc-ı Selmânî gibi farklı hattatların ta'lik yazının mucidi olduğu kabul edilir. Ta'likin oranlarını belirleyen Abdülhay Münşî, en yüksek seviyeye ulaştıranın ise İhtiyârüddin Münşî olduğu düşünülür.⁸

İran'da ta'lik yazıda şöhret kazanmış hattatlar arasında Ahmed b. Abdullah Mürşidî, Derviş Mansûr Rûzbehâî, Mevlânâ Derviş, Abdullah Münşî Belhî, Cân Cebrâil, Mîr Mansûr Estarâbâdî, Mansur Ahmed b. Ali b. Ahmed Şîrâzî, Abdurrahman Müzehhib Şîrâzî, Mansûr b. Muhammed Bilhbehânî, Necmeddin Mesûd Sâvî, Hâce Şehâbeddin Abdullah Mürvârid Kirmânî, Âkâ Muhammed Kâzım Vâlih İsfahânî yer almaktadır.⁹

Diğer hat çeşitlerinde olduğu gibi ta'lik yazıda da harfler belli ölçü ve kâidelere bağlıdır. Ta'lik yazıda harfleri oluşturan çizgiler yerine göre incelik kalınlaşır. Ve âni olarak gerçekleştirilen bu geçişler ta'lik hattın en önemli özelliklerindedir. Harflerin altıda biri düz geri kalan kısmı yuvarlağımsıdır. Ta'lik yazının estetik değerine katkı sağlayan diğer hususlar keşideler ve asılı gibi duran harflerin çanaklarıdır. Dikey harfler sağa doğru meyilli yazılmaktadır. Son derece sâde bir yapıya sahip olan ta'lik hatta genellikle hareketler kullanılmamakla birlikte yanlış okuma ihtimali olan yerlerde hareketlere yer verilmektedir.¹⁰

4 Uğur Derman, “Talîk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/507.

5 Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989), 3/334.

6 Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı*, 3/334.

7 Derman, “Talîk”, 39/507.

8 Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2008), 251; Derman, “Talîk”, 39/507.

9 Serin, *Hat Sanatı*, 251; Derman, “Talîk”, 39/507.

10 Ali Rıza Özcan, “Yesârîzâde Mustafa İzzet Mektebi”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, ed. Ali Rıza Özcan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009), 139.

2. Nesta'lik Hattının İnan'da Oluşumu ve İslâm Coğrafyasında Yaygınlık Kazanması

Ta'lik yazının İnan'da kullanılan ilk örnekleri için *ta'lik-i kâdim (eski ta'lik)* veya *ta'lik-i asıl (asıl ta'lik)* adı verilir. ¹¹ Sonradan ta'lik hattın gelişimi ve çeşitlenmesiyle birlikte onun hükmünü ortadan kaldırması sebebiyle *nesta'lik* adı verilen hat nevi yaygınlık kazanmıştır. ¹² Bu yazı türü ta'lik hattının okumayı ve yazmayı zorlaştıran karmaşık yapısının giderilmesiyle meydana getirilmiştir. Özellikle nesih hattının etkisiyle girift ve düzensiz bir görünüm arz eden ta'lik harflerinin bünyelerinde gerçekleştirilen değişimler etkili olmuştur. Önceleri *nesh ü ta'lik* veya *nesh-i ta'lik* olarak isimlendirilirse de zamanla *nesta'lik* şeklini almıştır. ¹³

Kalem ağzının genişliği sebebiyle yazının irilik ve küçüklüğünü etkileyen, yazının kurallarında yapılan değişiklikler sebebiyle de harflerin bünyesini etkileyen türlerine göre farklı isimlendirilmiştir. Nesta'lik eğer büyük yazılırsa *celî nesta'lik*, ince yazılırsa *ince nesta'lik*, çok küçük ve daha da ince yazılırsa *gubârî nesta'lik*, yazım kâideleri kırılarak yazılırsa *kırma* veya *şikeste nesta'lik* adını alır. ¹⁴

Nesta'lik yazıyı ta'likden ayıran farklar genellikle harflerin birleşiminden ve harflerin satır üzerindeki konumundan kaynaklanmaktadır. Örneğin *nesta'lik* hatta ا (elif), د (dal), ر (ra), ز (ze), ج (Je) ve و (vav) harfleri kendinden sonra gelen harflerle birleşmez, ta'lik de ise birleşir. Ayrıca ب (be), ت (te) ve ن (nun) harfleri satırın üstünde yer alırken ta'lik yazıda bu harfler beyzî şekilde satırın altına sarkarlar. Bu iki yazı arasındaki diğer bir fark ise س (sin), ص (sad), ك (kef) ve ي (ye) harfleri *nesta'lik*de sağ ve sol taraflarından biraz daraltılmışken ta'lik hatta eksik bir dâire görünümündedir. ¹⁵ Nesta'lik ile yazı daha okunaklı ve düzenli bir yapıya kavuşturulmuştur. Hatta kazanmış olduğu bu estetik düzey sebebi ile yazının akıcı ve sade hali uçuşan kırlangıçların kanatlarına veya bir şiiire benzetilmiştir. ¹⁶

Nesta'lik hattının gerek kalem gerekse bu kalem özelliklerinden kaynaklanan yazı özellikleri bulunmaktadır. Nesta'lik yazılarda kullanılan kalemin ucu diğer yazı çeşitlerinde kullanılan kalemlere göre daha küt ve kalemin ucunun üst kısmı olan vahşi tarafı daha yumuşaktır. Kalem ucuna kazandırılan bu özellikler harflerin ince yerlerinin yazılmasında kolaylık sağlamaktadır. Bu şekilde açılan kalem ile beş farklı incelik elde edilir. Harflerde hareket sahasının dar ve hareket sayısının fazla olduğu kısımlarda kalemin ince ucu, hareket sahasının geniş ve hareket sayısının az olduğu yerlerde ise kalem kalın kullanılmaktadır. Bu yazıda harflerin çoğu yuvarlağımsı bir karakter taşımaktadır. Dikey harfeler yukarı sağdan alt sola doğru hareket

11 Derman, "Talîk", 39/507.

12 *Nesih* kelime olarak "hükümünü ortadan kaldırma, hükmü ortadan kalkma, hükümsüz bırakma, hükümsüz kalma anlamlarına gelmektedir". Bk.: İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005), 2/2362.

13 Ali Alparslan, "Nesta'lik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/11.

14 Serin, *Hat Sanatı*, 254.

15 Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi* (İstanbul: YKY, 2007), 153.

16 M.Uğur Derman, *Türk Hat San'atından Seçmeler* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2017), 46; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı*, 153.

eder, yatay harflerde buna uygun şekilde mâil yazılır. Diğer yazılardan farklı özellikler de taşımaktadır. Örneğin nesta'likte و (vav), م (mim), ق (kaf), ف (fe) ve ع (ayın) gibi harflerin gözleri kapalı yazılmaktadır. Ayrıca çanaklı harfler dar ve derin, küplü harfler ise beyzî bir karaktere sahiptir.¹⁷

Nesta'lik'in en erken örnekleri 13. yüzyıla âit olsa da 14. yüzyılda daha belirgin hâle gelip 15. yüzyılda gelişimini tamamlamıştır.¹⁸ Özellikle 14. yüzyıldan sonra Batı İnan ve Bağdat'ta gelişmiştir.¹⁹ Nesta'lik yazıyı icât eden hattat hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Sonrasında Batı ve Doğu olmak üzere iki koldan gelişimini devam ettirmiştir. 14. yüzyılın ortalarından itibaren Batı üslubunu Abdurrahman Harizmî, Horasan tarzı olarak da bilinen Doğu üslubunu ise Mirza Ca'fer-i Tebrîzî Baysungur ve talebesi Azhar-i Tebrîzî temsil etmiştir.²⁰

İnan'da nesta'likin ortaya çıkışına ve gelişimine katkı sağlayan hattatların en önemlilerinden sayılan Mîr Ali Tebrîzî nesta'likin kâidelerini koymuştur. İkinci büyük üstat olarak Cafer-i Tebrîzî nesta'likte harflerin birbirleriyle birleşmesinin yöntemini belirlemiş ve öğrencisi Azhar-ı Tebrîzî ise üçüncü üstat olarak nesta'liki daha ileri götürmüştür. Sonrasında 16. yüzyılda özellikle Ali Herevî (ö. 1544) ve Baba Şah İsfahânî (ö. 1587-1588) nesta'likin gelişimine katkı sağlayan diğer hattatlar olmuştur. Nesta'liki İnan'da zirveye taşıyan sanatkar ise Şah I. Abbas (1587-1629) döneminde yaşamış ve Mîr Ali Herevî ile Baba Şah İsfahânî'nin tavırlarını birleştirerek yeni bir çağır açan Mîr İmâd Hasenî-i Seyfî (ö. 1615) olmuştur.²¹

İmâd 1605 yılından itibaren kendi üslubunu ortaya koyarken Ali Herevî'nin yazılarındaki sağlamlığı ve Baba Şah'ın yazılarındaki yumuşaklığı birleştirmiştir. İmâd'ın oluşturduğu bu üslup 17. yüzyılın başından itibaren diğer İslâm ülkelerine de yayılmıştır. Osmanlıda da Yesârîzâde Mustafa İzzet Türk-nesta'lik ekolünü kurduğu 19. yüzyılın başlarına kadar İmâd'ın açtığı yol takip edilmiştir.²²

15. yüzyılda İnan'dan yola çıkan nesta'lik İslâm dünyasının birçok noktasına ulamıştır. Türkler daha sonra kendi ekollerini oluşturmuş olmalarına rağmen Afganistan, Irak ve diğer Arap milletleri İnan ekolünün günümüze kadar takipçileri olmuşlardır.²³

3. Ta'lik/ Nesta'lik Hattın Osmanlı'ya Girişi ve Türk-Ta'lik Ekolünün Meydana Gelmesi

Ta'lik yazının İnan'da ortaya çıkışından sonra Celâyirli, Timurlu, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Sâfevîler döneminde İslâm coğrafyasına yayılmıştır. Ta'lik hattın Osmanlıya girişi ise Fatih Sultan Mehmed döneminde Akkoyunlular üzerinden gerçekleşmiştir. Osmanlı'nın Anadolu'da

17 Mustafa Parıldar, "Sadeliikteki Zarafet: Tâ'lik Hattı", *Derin Tarih* 13 (Aralık 2018), 66-67.

18 Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı*, 155.

19 Ali Alparslan, "Nesta'lik", 33/12.

20 Muhittin Serin, *Hat Sanatı*, 254; Ali Alparslan, "Nesta'lik", 33/12.

21 Ali Alparslan, "Nesta'lik", 33/12-14.

22 Ali Alparslan, "İmâd-ı Hasenî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/170.

23 Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı*, 154.

siyasi birliği sağlamak amacıyla 1473 yılında Akkoyunlular ile yaptığı Otlukbeli Savaşı'nı kazanmaları sonucu Uzun Hasan'ın sarayındaki sanatçıların payitahta getirilmesi ile ta'lik hat Osmanlı sanatına dâhil olmuştur. Osmanlı daha ziyâde kitaplarda, levhalarda ve kitâbelerde nesta'lik/celî nesta'lik hattını kullanmış olmasına rağmen bu yazı türü ta'lik terimi ile ifade edilmiştir. Bu isimlendirme yanlış bir kullanım olmakla beraber Türkiye'de ta'lik denilmeye devam etmiştir.²⁴

Ta'lik hattın Fâtih döneminde yaygınlık kazanmaya başlamasının sebepleri arasında savaş ve siyasetin tetiklediği etkileşimlerle beraber ilmî ve edebî eserlerin dolaşımı, sanatçı hareketleri ile birlikte bunlara özellikle saray tarafından gösterilen hâmilik etkili olmuştur. Bu dönemde Sâbir, Hâmidî, Esedullah-ı Kirmânî gibi hattatlar Azerbaycan ve İsfahan'dan gelip İstanbul'a yerleşmişti. Ta'lik hattıyla İstanbul'da ilk eserleri veren ve istinsah etmiş olduğu kitapları günümüze kadar ulaşan hattat Seyyidî Muhammed Münşî olmuştur. Topkapı Sarayı Kütüphanesi ile Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan bu eserler arasında *Hikmetü'l-İşrak*, *Risâle-i Vücûdiyye*, *Eğriboz Fetihnâmesi* ve *Risâle* yer almaktadır.²⁵ Ta'lik yazıda satır sonları yukarıya doğru yükselirken kitap yazımlarında satırlar düz bitirilmiştir. İlerleyen dönemlerde nesta'lik/ta'lik ilmiye sınıfının resmî yazısı olarak vakıf dâirelerinde, kadılıklarda ve şeriye sicillerinde sıkça kullanılmıştır. Fetvâlar ta'likle yazılmış ve özellikle İran şahlarına gönderilen nâmelerde ta'lik tercih edilmiştir.²⁶ Edebi eserlerden bilhassa divanlar ve şiirler nesta'lik ile yazılmıştır.

Osmanlı devrinde nesta'liğin gelişimi iki ayrı dönem içerisinde değerlendirilmektedir. Birinci dönem ta'lik hattın Osmanlıya girişinden 18. yüzyılın sonuna kadar geçen zaman dilimini kapsar. Bu dönemde özellikle 1600'lü yıllardan sonra İranlı hattat Mîr İmâd'ın etkisinde kalınmıştır. İmâd'ın tarzının İstanbul'da yaygınlık kazanması Buhara Türklerinden hattat Derviş Abdî Mevlevî (ö. 1647) sayesinde olmuştur. İsfahan'da İmâd'dan icazet aldıktan sonra İstanbul'a gelmiş ve ta'lik hattın buradaki gelişimine katkı sağlamıştır. Böylece ta'lik hattı sanat yazısı seviyesinde ele alınmaya başlanmıştır. Osmanlı hattatları hem İmâd'ın eserlerini örnek almaları hem de Derviş Abdî Mevlevî sebebiyle Mehmed Esad Yesârî'ye kadar İmâd'ın ta'lik üslubunu benimsemeye devam etmişlerdir. Birinci dönem hattatları arasında Tophaneli Mahmud (ö. 1669), Siyâhî Ahmed Efendi (ö. 1687-88), Abdülbâki Ârif (ö. 1713), Durmuşzâde Ahmed (ö. 1716-17), İsmâil Refik, Dede zâde (ö. 1759), Şeyhülislam Velîyüddin Efendi (ö. 1768), Kâtibzâde Mehmed Refî Efendi (ö. 1769) ve Yesârî Mehmed Esad (ö. 1798) sayılabilir.²⁷

Ta'lik hattın ikinci dönemi ise 1800'lü yıllardan sonraki zamanı kapsar. Bu dönem İmâd tarzının Osmanlıdaki hem en büyük temsilcisi hem de Türk-nesta'lik ekolünün oluşmasını sağlayan Yesârî Mehmed Esad'ın açtığı yolun oğlu ve talebesi Yesârîzâde Mustafa Esâd'ın bir ekole dönüştürmesiyle oluşmuştur. Mustafa Rakım'ın (ö. 1826) celî sülûste yaptığı etkili Yesârîzâde Mustafa Esâd nesta'likte gerçekleştirmiştir. Böylece Türk hat estetiği ve zevki ile

24 Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı*, 153.

25 Uğur Derman, "Ta'lik", 39/508.

26 Ali Rıza Özcan, "Yesârîzâde Mustafa İzzet Mektebi", 139.

27 Muhittin Serin, *Hat Sanatı*, 280-292; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı*, 155-172.

şekillenmiş olan bu dönem *Türk-Nesta'lik Ekolü* veya *Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi Ekolü* olarak isimlendirilmiştir. Bu ekolün takipçileri arasında Kıbrısîzâde İsmâil Hakkı Efendi (ö. 1862), Ali Haydar Bey (ö. 1870), Kazasker Mustafa İzzet (ö. 1876), Çarşambalı Hacı Ârif Bey (ö. 1892), Abdülfettah Efendi (ö. 1896), Sâmi Efendi (ö. 1912), Nazif Bey (1913), Ömer Vasfî Efendi (ö. 1928), Aziz Efendi (ö. 1934), Hulûsi Yazgan (ö. 1940), Abdülkadir Kadri Efendi (ö. 1942), Halim Özyazıcı (1964), Necmeddin Okyay (ö. 1976), Hâmid Aytaç (1982) ve Kemal Batanay (1981) bulunmaktadır.²⁸

4. Mehmed Esad Yesârî ve Hayatı

Mehmed Esad Yesârî'nin hayatı hakkında kaynaklarda ki sınırlı bilgiler genellikle birbirini tekrar etmektedir. Türk-nesta'lik üslubunun öncüsü sayılan Yesârî 1730'lı yılların ortasında İstanbul'da doğmuştur. Babası Anadolu kazaskerliği şerî mahkemesi mübaşirliği yapmış olan Kara Mahmud Ağa'dır.²⁹ Yesârî'yi hat sanatında ayrıcalıklı kılan diğer bir özelliği ise doğuştan gelen sağlık problemlerine rağmen çok başarılı bir hattat olmasıdır. Bir hattatın en önemli uzvu elleri olmasına rağmen Yesârî sağ tarafı felçli (meflûç) ve sol eli de çolak (râşe) bir şekilde dünyaya gelmiştir. Bütün bu olumsuzlukları yeteneği, azmi ve gayreti sayesinde aşarak nesta'lik yazının gelişimini üst seviyelere taşımıştır.

Yazı öğrenmek için dönemin hattatlarından Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi'ye (ö. 1768) başvurduğunda sağlık problemleri sebebiyle talebeliğe kabul edilmemiştir. Ayrıca Veliyüddin Efendi'nin "*sağlamlar bitti de sakatlara kaldık*" diyerek reddettiği rivâyet edilir. Daha sonra Yesârî dönemin bir diğer meşhur hattatı Dedezâde Seyyid Mehmed Efendi'ye (ö. 1759-60) gitmiş ve ondan yazı meşk etmeye başlamıştır. Hocası, Yesârî'nin yazmış olduğu meşkerleri getirdiğinde bu yazıları kendisinin zannetmiştir. Hatta aralarında şu konuşma geçer: "*Oğlum, benim meşkimi bana getirme, kendi yazdığını getir.*" dediğinde Yesârî "*Efendim kendi yazdığımı getirdim.*" şeklinde karşılık vermiş ve aynı meşki hocasının huzurunda tekrar yazmıştır. Çalışmaları neticesinde 1167/1763-1764 senesinde Kâtipzâde Mehmed Refî ve İsmail Refik'inde tasdiki ile hocası Dedezâde Seyyid Mehmed Efendi'den icâzetini almıştır. Yesârî, Dedezâde'den icâzet alan üçüncü kişi olmuştur.³⁰ İcâzet merasiminde bulunan ve felçli olması sebebiyle zamanında talebeliğe kabul etmeyen Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi pişmanlığının ifadesi olarak "*Bu şerefe biz nasip olacaktık, ne yazık ki kaçırdık*" demiştir.³¹ Sol eliyle yazdığı için de kendisine solak anlamına gelen *Yesârî* lakabı verilmiştir. Necmeddin Okyay da yazı hocası Bakkal Arif Efendi'nin Yesârî hakkında şu sözünü aktarır: "*Acemler (yani İranlılar) ta'lik yazıda çok böbürleniyorlardı. Allahü zülcelâl onların enf-i nuhuvvetini (gurur ve kibirlerini)*

28 Ali Alparslan, Osmanlı Hat Sanatı, 178-186.

29 Uğur Derman, "Yesârî Mehmed Esad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/486.

30 Ali Rıza Özcan, *Türk Nesta'lik Ekolü* (İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 92.

31 Ali Alparslan, "Mehmed Esad Efendi (Yesari)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi* (İstanbul: YKY, 2008), 2/140.

kırmak için Türklerden Yesârî'yi yarattı.”³² Buna benzer bir ifâde olan “*Cenâb-ı Hak, bunu bizim kibrimizi kırmak için gönderdi*” cümlesinin de Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi tarafından söylendiği rivâyet edilir.³³

Yaşadığı dönem içerisinde sultanların da ilgisini çekmiş ve onlardan takdir görmüştür. Yesârî III. Osman (1754-1757) tarafından saraya davet edilip yazdığı birkaç satır yazı karşılığında kendisine 40 kuruş mükâfat verilmiştir, III. Mustafa (1757-1774) tarafından da saraya tayin edilmiştir.³⁴ Ayrıca I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) dönemlerinde ise birçok mimari yapının ve nişan taşının kitâbesini yazmıştır. Dört ayrı padişah döneminde sanat hayatını icrâ eden Yesârî'nin hayatta iken değeri bilinmiş ve farklı yapı türlerinde ketebeli ve ketebesiz kitâbelerine yer verilmiştir. Hatta III. Selim yeniden inşâ ettirdiği Aynalıkavak Kasrı için Mehmed Esâd Yesârî'den yazı yazmasını istemiştir.³⁵

Mehmed Yesârî iyi bir hattat olmakla birlikte çok fazla öğrencisi olan iyi bir hat hocasıydı. Ders günleri evinin çevresi bir hat mektebine ve çarşısına dönüşüyordu. Sâmi Efendi ta'lik hocası Kıbrısîzâde İsmail Hakkı Efendi'den naklen Yesârî'nin talebelerinin çokluğu ve bundan dolayı evinin etrafında oluşan hat malzemeleri alış-verişi için şu bilgileri vermektedir: “*Yesârî'nin hanesi, âdetâ yazı pazarı imiş. Haftada birkaç gün sudur ve kibar zadelerden ve sair sınıflardan talebe toplanır. En iyi mürekkebciler, kâğadcılar, kalemçiler, kalemtraşçılar gelir, alış-veriş olurmuş. Merhum günde birçok meşka bakarmış. Oğlu Mustafa İzzet Efendi'nin evi de böyle imiş.*”³⁶

12 Recep 1213 (20 Aralık 1798) tarihinde vefat eden Mehmed Esâd Yesârî Fatih'te Gelenbevi semtindeki Tütî Abdüllatif Efendi Medresesi haziresine defnedilmiştir. Daha sonra oğlu Mustafa İzzet Efendi de yanına defnedilmiştir. 1925 yılında yol genişletmesi sebebi ile mezarları kaybolan baba ve oğulun mezar taşları Necmeddin Okyay'ın aracılığıyla önce Evkâf-ı İslâmiyye Müzesi'ne sonra da Fatih Câmii haziresine götürülmüştür.³⁷ Kendisinden yirmi iki sene sonra 23 Cümâdelülâ 1235/8 Mart 1820 tarihinde vefat eden eşi Hatice Hanım ise Rumeli Hisarı Mezarlığı'na defnedilmiştir.³⁸

6. Mehmed Esâd Yesârî'nin Türk-Nesta'lik Hattına Olan Katkıları ve Yetiştirdiği Talebeleri

Yesârî ilk dönemlerde özellikle İranlı hattat Mîr İmâd'ın tarzında devam etmiş hatta ulaştığı seviye itibarıyla kendisine *İmâd-ı Rûm* (Anadolu'nun İmâdi) denilmiştir. Sanatının ilerleyen

32 Hasan Erden, “Hattat Mehmet Yesârî Efendi”, *Pınar* 22/24 (Aralık 1973), 23-25.

33 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 2.

34 Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, haz. Mustafa Koç (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), 659; Habib, *Hat ve Hattâtân* (Kostantiniyye: Matbaa-i Ebuzziya, 1305), 243.

35 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi”, *Belleten*, Ankara: TTK, 1973, sy. 143, s. 622-623.

36 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar* (İstanbul: Maarif Basımevi, 1955), 536.

37 Ali Alparslan, “Mehmed Esad Efendi (Yesârî)”, 2/140; Uğur Derman, “Yesârî Mehmed Esad”, 43/487.

38 İnal, *Son Hattatlar*, 536.

dönemlerinde ise İmâd'ın yazılarından en güzel harfleri seçerek kendi üslubunu geliştirmiş ve özellikle 1190/1776'dan sonra Türk-ta'lik üslubunun oluşumuna katkı sağlamıştır.

İmâd'ın yolunu takip ettiği ilk dönem yazılarında dikkat çeken özellikler harflerin bünyelerinde ve harflerin satırdaki düzeniyle alakalıdır. Bu döneme ait yazılarında harflerin çanakları derin ve dar, elifler (l) de kısa, mim (م) harflerinin kuyrukları ise uzundur. Dal (د) ve ra (ر) harflerinin bitişleri küttür. Harflerin uzatılarak yazıldığı keşidelerin uzunlukları farklıdır. Ayrıca kendinden önceki hattatların uygulamalarından olan biten bir harfin bittiği yerin hemen üstünden ikinci harfe başlama şeklini terk ederek harfleri birbirinden uzaklaştırmaya başlamıştır. Böylece yazıdaki yığılmalar harfler arsındaki sıkışıklığın giderilip ferahlatılmasıyla önlenmiştir. Dikey harflerin eğimini azaltıp dikleştirerek de harflerin üst üste binmesini engellemiştir. İmâd'ın tarzında yazmaya devam ederken yapmış olduğu bu uygulamalar ile kendinden sonra gelecek hattatlar için Türk-nesta'lik ekolünün yolunu açmıştır. Yesâri özellikle ikinci döneminde harf çanaklarının İran ekolündeki sarkık görüntüsünü gidermiş, tekrar eden harflerdeki benzerliği sağlamış, harflerin satıra oturuşuna düzen getirmiştir. Ayrıca levhalar dışındaki kitâbelerdeki yazıları da kendi tarzını ifade ettiği alanlar olmuştur. Kitâbelerdeki yazılarıyla celî nesta'likin gelişimini sağlamıştır. Böylece Türk-nesta'lik ekolünün kurallarını belirgin hale getirmeye başlamıştır.³⁹ Yesâri'den uzun süre ta'lik dersi alan Mektûbî Edhem ta'lik yazının inceliklerini anlattığı *Rûhu 'l-Ta'lik* isimli eserini 1214 (1799-1800) yılında tamamlayarak nesta'lik yazıda Türk ekolünün kurulduğu döneme metinsel bir katkı sağlamıştır.⁴⁰

Mehmed Esâd Yesâri'nin nesta'lik hattına olan katkıları sadece yazmış olduğu levhalar ve kitâbelerle sınırlı değildir. Yetiştirmiş olduğu hattatlar ile İran'dan ayrılan Türk zevk ve estetiğine uygun nesta'lik ekolü meydana gelmiştir. En önemli ve başarılı talebeleri arasında oğlu hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet de yer almaktadır. Diğer meşhur öğrencileri Mîr Mehmed Emin, Arapzâde Mehmed Sâdullah, Mehmed Şehâbeddin, Mektûbî İbrâhim Edhem ve Şerif İhyâ'dır.⁴¹

7. İstanbul'da Mehmed Esad Yesâri'ye Âit Kitâbeler

Mehmed Esad Yesâri'nin ta'lik yazıda göstermiş olduğu başarı sebebiyle genellikle sultanlar ve dönemin ileri gelenleri tarafından inşâ edilen mimari eserlerde hattatın celî ta'lik yazılarına sahip kitâbelere yer verilmiştir. Yesâri'nin kitâbeleri genellikle İstanbul'da yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte Bulgaristan-Şumnu'da da birkaç kitâbesi bulunmaktadır. Çalışmamızda hattatın sadece İstanbul'da bulunan kitâbeleri incelenmektedir. Yesâri'nin kitâbelerine sahip mimari yapılar zengin bir çeşitlilik göstermektedir. İstanbul'da câmi, medrese, kütüphane, çeşme, sebîl, imâret, türbe, kasır, saray, ziyaret mekânı gibi yapı türleriyle birlikte nişan taşları da önemli bir yer tutmaktadır. İlk kez bir bütün halinde bir araya getirilen bu kitâbeler kronolojik olarak değerlendirilecektir. Böylece ta'lik yazının gerek Osmanlı dünyasındaki gerekse Yesâri'nin sanatındaki gelişiminin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

39 Ali Rıza Özcan, *Türk Nesta'lik Ekolü*, 96-106.

40 Ali Aktan, "Ta'lik Yazı ve İbrâhim Edhem'in Ruhu't-Ta'lik'i", *Vakıflar Dergisi* 23, 1994, 255-281.

41 Uğur Derman, "Yesâri Mehmed Esad", *DİA*, c. 43, s. 487.

7.1. Topkapı Hasan Ağa Çeşmesi Kitâbesi (1179/1765-1766)

Hasan Ağa Çeşmesi, Topkapı Mahallesi Şeyhülislâm Sokağı'ndadır. Tek cephesi bulunan küçük bir meydan çeşmesi görünümüne sahiptir. Kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.⁴² Ön yüzü kesme taş ile kaplı olup diğer duvarları moloz taş ile örülmüştür. Çeşme biri celf sülüs diğeri celf talik olmak üzere iki kitâbeye sahiptir. (Şekil 1) Üst kısımda bulunan celf sülüs kitâbenin ketebesini bulunmadığı için hattatı belli değildir. Çeşmenin ayna taşındaki kitâbe ise Yesârî'ye âittir.

Şekil 1. Hasan Ağa Çeşmesi'nin genel görünümü

İstanbul'da Mehmed Esâd Yesârî'ye âit tespit edebildiğimiz en erken tarihli kitâbe Hasan Ağa Çeşmesi'nin ayna taşına hakk edilmiştir.⁴³ Mermer ayna taşı barok tarzı süslemelerle bezenmiştir. Diktörgen yazı tarzına sahip tek satır halindeki kitâbenin orta kısmında İnsan Sûresi'nin 26. âyeti yazılmıştır.⁴⁴ Âyetin sağındaki ve solundaki küçük dairenin içerisinde Mehmed Esad Yesârî'nin imzası, altındaki dairenin içerisinde ise tarih yer almaktadır. (Şekil 2)

42 Necdet Ertuğ (ed.), *İstanbul'un Tarihi Çeşmeler Külliyyatı* (İstanbul: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006), 3/111.

43 Hattı Mehmed Esâd Yesârî'ye âit olmasına rağmen kaynaklardaki kitâbe listelerinde yer almayan bu eseri bizlere haber veren Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza Özcan'a müteşekkirimiz. Ayrıca fotoğraf çekimlerine yardımcı olan ve düşünceleri ile katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Hesna Haral'a teşekkür ederim.

44 İnsan Suresi, 76/21: Ve Rableri onlara tertemiz bir içecek verir.

Şekil 2. Ayna taşında bulunan kitâbe

c	b	a	
محمد اسعد اليسارى	وَسَقِيَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا	كتبه الفقير	1
	١١٧٩		2

1a) Ketebehu el-Fakir **1b)** Ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ **1c)** Mehmed Esad el-Yesârî
2b) 1179

7.2. Vefâ Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili Kitâbeleri (1189/1775-1776)

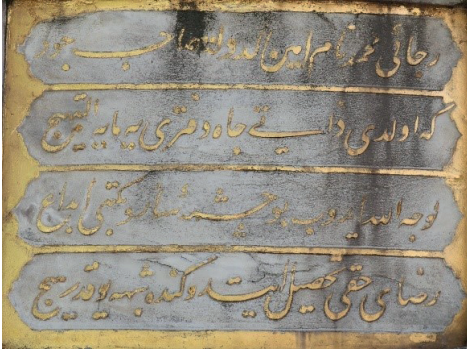
Fâtih İlçesi'nin Vefâ semtinde bulunan yapı III. Mustafa (1757-1774) dönemi reisülküttaplarından Recâi Mehmed Efendi tarafından 1775 yılında inşa ettirilmiştir. Birden çok fonksiyonu bünyesinde barındıran bir tasarımı vardır. İki katlı olan yapının alt katı sebil ve çeşme üst katı ise sıbyan mektebi olarak planlanmıştır. Sebil ve çeşmenin bulunduğu zemin kısmı barok ve rokoko süslemeler ile bezenmiş mermer bir cepheye sahiptir. Yapının duvar örgüsünde taş ve tuğla karışık olarak kullanılmıştır. (Şekil 3) Mektebin sokakla olan bağlantısı ön cephesindeki söveli dört pencere ile sağlanmıştır.⁴⁵ Bu yapıda da hem celî sülüs hem de celî ta'lik kitâbeler kullanılmıştır. Yesârî'ye âit olan ta'lik kitâbeler sebil şebekelerinin ve giriş kapısının üst kısmına yerleştirilmiştir.

45 Doğan Kuban, "Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994), 6/311; Sıbyan mektebi ve sebil hakkında daha geniş bilgi için bk.: Mikâil Uğuş, *Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi Sebili ve Çeşmesi* (İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2013).

Şekil 3. Mektep ve sebilin genel görünümü

Sebilin pencere üstlerinde, plasterler arasına yerleştirilmiş her biri dörder mısırâya sahip üç kitâbe bulunmaktadır. Kitâbelerde zamana bağlı yıpranmalar meydana gelmiştir. (Şekil 4-6)

1	رجائی محمد نام امین الدولتہ صاحب جود
2	کہ اولدی ذاتی جاہ دفتری یہ ماہہ التبیہج
3	لوجه اللہ ایدوب بو چشمہ سار و مکتبی ابداع
4	رضای حقى تحصیل ایتدو کندہ شیبہ یوقدیر ہیج

Şekil 4. Sebilin üstündeki birinci kitâbe

- 1) *Recâi Mehemmed nâm eminü 'd-devlet sâhib-cûd*
- 2) *Ki oldu zâtı câh-ı deŧterîye mâ-bihü 't-tevcîh*
- 3) *Li-vechillah edip bu çeşmesar u mektebi ibdâ*
- 4) *Rıza-yı Hakk'ı tahsil ettiğinde şüphe yoktur hiç*

دعاسین صوکیبی اطفال دوران ایلیوب ازیر	5
دو عالمده اوله بوخیر جاری بادئ تفریح	6
تعلى الله زهى ماء الحیوة روح پرور کیم	7
لطافتده زلال عدنله هممایه تمزیح	8

Şekil 5. Sebilin üstündeki ikinci kitâbe

- 5) *Duâsın su gibi etfâl-i devrân eyleyip ezber* 6) *Dü âlemde ola bu hayr-ı câri bâdi-i tefric*
7) *Taâlallah zihi mâü'l-hayât-ı ruh-perver kim* 8) *Letafette zülâl-i adn ile himaye-i temzic*

شاکار قدیم و مستدیمی بندۀ شاکر	9
معما کونه تاریخن ایدربو بیتدن تخریح	10
بو تاریخ سبیلده ایلیوب صویى باشندن صید	11
دیدى عطشانه صاحب خیر اولان آبدن ال اج ایچ	12

Şekil 6. Sebilin üstündeki üçüncü kitâbe

- 9) *Senâ-kâr-ı kadîm ve müstedimi bende-i şâkir* 10) *Muammâ-güne tarihin eder bu beyitten tehric*
11) *Bu tarih sebilde eyleyip suyu başından sayd* 12) *Dedi atşâna sâhib-i hayr olan âbımdan el aç iç*

Sıbyan mektebinin giriş kapısı üzerinde ise iki sütun halinde üçer satırlık mısraların bulunduğu dikdörtgen kitâbe yer almaktadır. Yapının inşâ tarihi (1189/1755-1756) son mısradaki sin (س) harfinin keşidesinin altına konmuştur. Kitâbenin en altında mısraların birleştiği orta noktada hâricen Yesârî'nin imzası vardır. (Şekil 7)

Şekil 7. Giriş kapısının üst kısmındaki kitâbe

b	a	
دفتري جاه رجائي جليل العنوان	ايتدى بو مکتب والايي بنا و احسان	1
بانك آميني قوپاردچه كروه صبيان	صاحب الخير محمد اله أفتدن امين	2
اولدى او دار العلم نو قفس حق قران 1189	درسه تشويق ايچون اطفاله دنيلسون شاکر	3
السيد محمد اليسارى غفر له		4

1a) Etti bu mekteb-i vâlâ-yı binâ ve ihsân 1b) Defteri câh-ı Recâi celîlü'l-unvan 2a) Sahibü'l-hayr Mehmed ola âfetten emin 2b) Bang-ı âmini kopardıkça gûruh-ı sıbyan 3a) Derse teşvik için etfâle denilsin şâkir 3b) Oldu o dârü'l ilm nev kafes Hakk Kurân 1189 4) es-Seyyid Mehmed el-Yesârî gufıra lehu

7.3. Gülhâne I. Abdülhamid Han Sebili ve Çeşme Kitâbeleri (1191/1777-1778)

Bu sebil ve çeşme Bahçekapı'da I. Abdülhamid (1774-1789) adına Mimar Tahir Ağa tarafından inşa edilen külliye'nin bir parçasıydı. Halk arasında Hamidiye Sebili olarak da bilinmektedir. I. Abdülhamid Türbesi karşısında külliye'nin diğer birimlerinden imaret ve sıbyan mektebine bitişik olan bir tasarıma sahipti. Vakıf Han'ın yapımı sebebi ile Şeyhülislam Hayri Efendi'nin Evkaf Nazırlığı zamanında sökülerek Gülhâne Parkı'nın giriş kapısı (Soğuk Çeşme Kapısı) karşısında Zeynep Sultan Câmii'nin duvarına yeniden kurulmuştur. 18. yüzyılın yaygın üslubu olan rokoko tarzında mermerden inşa edilmiştir. Sebilin dışa taşkın süslemelerinde plastik etki son derece vurguludur. Orta kısımda saçaklı kubbeyle örtülü ve şebekeli beş pencereye sahip sebil bulunmaktadır. Pencerele birbirinden üçüz sütunlar ile ayrılmaktadır. Sebilin sağında ve solunda ise birer çeşme vardır.⁴⁶ Bu yapı toplam yedi kitâbeye sahiptir. Bunlardan beş tanesi sebil pencerelerinin üst kısmında, iki tanesi ise sağ ve sol taraftaki çeşmelerin üst kısımlarına yerleştirilmiştir. (Şekil 8)

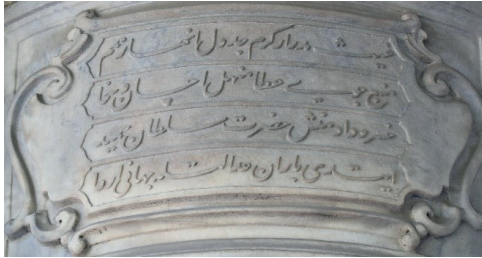
46 Affan Egemen, *İstanbul Çeşme ve Sebilleri* (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1993), 27-28; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri* (İstanbul: Kapı Yayınlar, 2008), 94-95; Semavi Eyice, "Hamidiye Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, 15/467; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri I-İstanbul Cihaci*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1943, s. 202; Reşat Ekrem Koçu, "Abdülhamid I. Sebili ve Çeşmeleri", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1958, c. I, s. 93-95.

Şekil 8. I. Abdülhamid Sebilî'nin genel görünümü

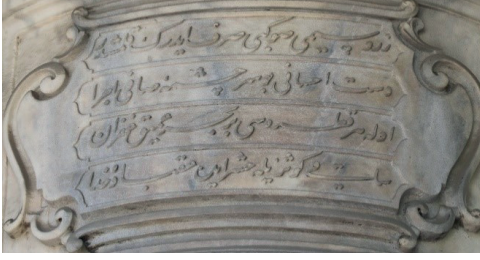
Kitâbeler Yesârî tarafından yazılmış olmasına rağmen hattatın bu yapıda imzası bulunmamaktadır. Sebilin pencere üstlerinde her biri dörder mısırâya sahip beş kitâbe bulunmaktadır. (Şekil 9-13) Kitâbelerdeki şiirler dördüncü kıtanın son mısrasında belirtildiği üzere Hayri'ye âittir. Beşinci kıtada *Yazdı tarihin anun nutka getirdi lâli / Kevserin aynı değil mi bu sebil-i zibâ 1191* beyitlerinde tarih düşürülmüştür.

غیث مدار کرم جدول انهار هم	1
منبع جویی عطا منهل احسان و سخا	2
خسرو دادمنش حضرت سلطان حمید	3
ایتدی باران عدالتله جهانی اروا	4

Şekil 9. Sebilin üstündeki birinci kitâbe

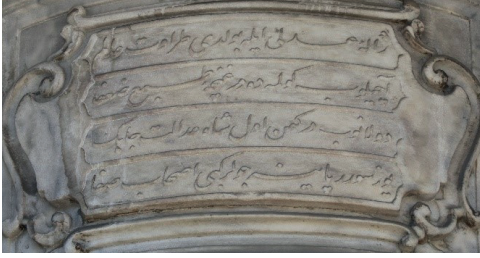
- 1) *Gays-i midrar-ı kerem cedvel-i enhâr-ı himem* 2) *Menba-ı cüy-ı menhel-i ihsan ü sehâ*
 3) *Hüsrev-i dâd-menîş hazret-i Sultan Hamid* 4) *Etti bâran-ı adaletle cihani irvâ*

زر و سیمی صو کی صرف ایدرک قلمشدر	5
دست احسانی بو سر چشمه صافی اجرا	6
اوله هر قطره سی بر بحر عمیق غفران	7
ساقی کوثر ایله حشر ایده عقبا ده خدا	8

Şekil 10. Sebilin üstündeki ikinci kitâbe

5) Zer ü simi su gibi sarf ederek kalmıştır 6) Dest-i ihsanı bu ser-seçme-i safı icrâ 7) Ola her katresi bir bahr-i amik-i gufran 8) Sâki-i kevser ile haşrede ukbada Hudâ

ژاله عدلی ایله بولدی طراوت عالم	9
اچیلوب کولمه ده در غنچه طبع ضعفا	10
دولانوب در کهن اول شاه عدالت جاهک	11
یوز سورر پاینه جولر کیی اصحاب صفا	12

Şekil 11. Sebilin üstündeki üçüncü kitâbe

9) Jâle-i adli ile buldu taravet âlem 10) Açılıp gelmede der gonca-i tab '-ı zu 'efâ 11) Dolanıp dergehin ol şâh-ı adalet-cahun 12) Yüz sürer pâyına cular gibi ashâb-ı safa

علم شوکتی سرو چمن نصرت اولوب	13
آقه تیغندن انک صو کیی خون اعدا	14
کوروب اتما منی آثار جهاندارینک	15
بنده سی خیرئ خوشکوی صداقت پیما	16

Şekil 12. Sebilin üstündeki dördüncü kitâbe

13) Alem-i şevketi serv-i çemen-i nusret olup 14) Aka tığinden anın şu su gibi hun-ı a 'da 15) Görüp itmamını âsâr-ı cihandarinin 16) Bendesi Hayri-i hoş-guy-i sadakat-peyma

وصفن املاده زبان قلمی احرص ايكن	17
ناكهان ياور اولوب معجز الهام خدا	18
يازدي تاريخن انك نطقه كتوردى لالى	19
كوثرک عینی دکلمی بو سییل زبیا ۱۱۹۱	20

Şekil 13. Sebilin üstündeki beşinci kitâbe

- 17) *Vasfın imlâda zebân-ı kalemi aحرص iken* 18) *Nâgehân yâver olup mu'ciz-i ilhâm-ı Huda*
 19) *Yazdı tarihin anun nutka getirdi lâli* 20) *Kevserin aynı değil mi bu sebil-i zibâ 1191*

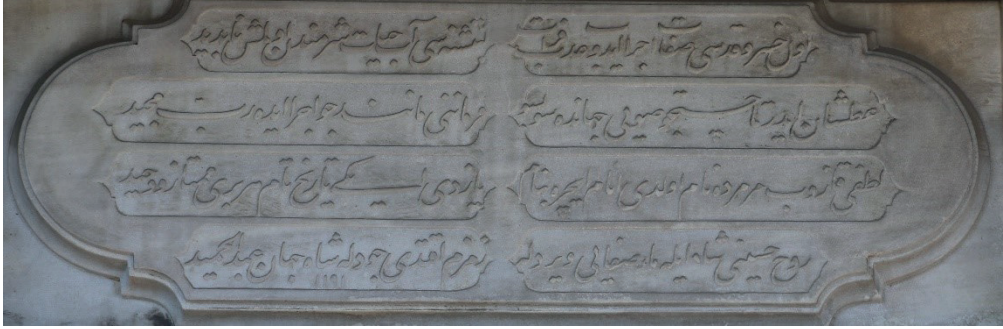
Çeşmelerin üzerinde ise iki sütunlu dörder mısralık kitâbeler yer almaktadır. (Şekil 14-15) Soldaki çeşmenin üzerinde bulunan kitâbenin 7a satırında belirtildiği üzere bu mısralar Lütfi'ye âittir. İkinci kitâbenin *Yazdı iki tarih-i tam her biri mümtaz u vahid / Ruh-i Hüseyini şâd eyle mâ-i safâyı ver dile / Zemzem akıttı cûd ile şâh-ı cihan Abdülhamid 1191* beyitlerinde iki kez tarih düşürülmüştür.

Şekil 14. Sebilin sağındaki çeşmenin üstündeki kitâbe

b	a	
باننده انك خسروان احسانتی ایلر امید	ظللّٰ خدای مستعان شاهنشہ کون و مکان	1
دورنده چرخک کوکبی هر بری خورشید سعید	فیض زلال مشربی سیر اب ایدر هر مطلبی	2
افعال خیرک مصدری اول طبع پر نور و رشید	مرآت طبع انوری خورشید اولور رشک آوری	3
بو چشمه بی بنیاد ایدوب عطشانی قیلدی مستفید	روح حسینی شاد ایدوب فیضندن استمداد ایدوب	4

1a) *Zıll-ı Hüdâ-yı müsteân şâhenşeh-i kevn ü mekân* 1b) *Bâbında anın Hüsrevân ihsanını eyler ümid* 2a) *Feyz-i zülâl meşrebi sırâb eder her matlabı* 2b) *Devrinde çarhın kevkibi her biri hurşid-i said* 3a) *Mirât-ı tab'-ı enveri hurşit olur reşk-âveri* 3b) *Efâl-i hayrın mastarı ol tab-ı pür u reşit* 4a) *Ruh-ı Hüseyini şâd edip feyzinden istimdad edip* 4b) *Bu çeşmeyi bünyâd edip atşanı kıldı müstefid*

Şekil 15. Sebilin solundaki çeşmenin üstündeki kitâbe

b	a	
لیتشنه سی آب حیات شرمندن اولمش نابدید	اول خسرو قدسی صفات اجرا ایوب عذب فرات	5
فرمانتی مانند جو اجرا ایده رب مجید	عطشان ایدر تا جستجو صیوی جهانده سوبسو	6
یازدی ایکی تاریخ تام هر بری ممتاز و وحید	لطفی قازوب مرمرده نام اولدی انام ایچره بنام	7
زمزم اقتدی جود دله شاه جهان عبد الحمید ۱۱۹۱	روح حسینی شاد ایله ماء صفایی ویر دله	8

5a) *Ol Hüsrev-i kudsi sıfat icrâ edip azb-ı fûrat* **5b)** *Leb-teşnesi âb-ı hayat şerminden olmuş nâ bedîd* **6a)** *Atşan eder tâ cüst ü cu suyu cihanda sübesü* **6b)** *Fermanını manend cû icrâ ede rabb-i Rabb-i Mecîd* **7a)** *Lütfi kazıp mermerde nâm oldu enam içre benâm* **7b)** *Yazdı iki tarih-i tam her biri mümtaz u vahîd* **8a)** *Ruh-i Hüseyni şâd eyle mâ-i safâyı ver dile* **8b)** *Zemzem akuttu cûd ile şâh-ı cihan Abdülhamid 1191*

7.4. Bahçekapı I. Abdülhamid Medresesi Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Kitâbe (1194/1780)

Medrese I. Abdülhamid tarafından Mimar Tahir Ağa'ya Bahçekapı'da inşa ettirilen külliyyeye âittir. Sıbyan mektebi ve imâreti 4. Vakıf Han'ın yapımı için yıktırılan, sebili ise nakledilen külliyyenin câmi ile birlikte günümüze ulaşan en önemli kısmı medresedir. Günümüzde medrese binası İstanbul Ticaret Borsası tarafından kullanılmaktadır. Medrese Bakanlar Kurulu tarafından 24 Mayıs 1924 tarihinde İstanbul Ticaret Borsası'na tahsis edilerek kiraya verilmiştir. Medrese binasında gerekli tadilatlar yapıldıktan sonra İstanbul Ticaret Borsası 10 Temmuz 1926 tarihinden itibaren işlemlerini burada yürütmeye başlamıştır.⁴⁷

47 Ufuk Gülsoy, *İstanbul Ticaret Borsası 1924-2014* (İstanbul: İstanbul Ticaret Borsası, 2015), 87-96.

Şekil 16. Medresenin giriş kapısı

Yesârî tarafından yazılan medresenin kitâbesi ara sokakta bulunan giriş kapısının üstünde yer almaktadır. (Şekil 16) Kitâbe dört sütun halinde dörder mısraya sahiptir. Yazıları Yesârî'ye âit olmasına rağmen hattat kitâbeye ketebe koymamıştır. (Şekil 17) Şâir Tefvik tarafından *Binde bir ancak düşer Tefvik ana tarih-i tam / Ehl-i ilme medrese yaptırdı şeh Abülhamid 1194* beyitlerinde tarih düşürülmüştür.

Şekil 17. Medresenin kitâbesi

	d	c	b	a	
1	فرد ذاتی کوییا شنامه ده بیت القصد	مطلع دیوان شوکتدر فروغ دولتی	حضرت عبدالحمید خان صاحب رای سدید	پدشاه آل عثمان سایه رب المجید	
2	مختصر مجموعه نادیده در غایت مفید	مدرسه صورتده اما هیئت مطبوعه سی	یادپیروپ آلدی دعا ی خیر احرار و عبید	مدرسه مکتب عمارت هم کتنخانه سبیل	
3	طالبان تحصیل علمه ایلسون سعی مزید	مسکن و ماکل کتب آماده در عذر ایتمیوب	وضع ارکانی مؤسس طاق والاسی مشید	بارک الله بر معلا مدرسہ یادردیکم	
4	اهل علمه مدرسه یاپردی شه عبدالحمید ۱۱۹۴	بیکده بر انجق دوشر توفیق اکا تاریخ تام	انبیا وارثلرینه ایندی اکرام اکید	حسبه لله ایدوب علم شریفه اعتبار	

1a) *Padişah-ı âl-i Osman sâye-i Rabbü'l-mecid* **1b)** *Hazret-i Abdülhamid han sahib-i rey-i sedid* **1c)** *Matla-i dîvan-ı şevkettir fîruğ-ı devleti* **1d)** *Ferd-i zatı güyyâ Şehnâme'de beytü'l kasid* **2a)** *Medrese, mektep, imâret hem kütüphane, sebil* **2b)** *Yaptırıp aldı dua-yı hayr-ı ahrar u abid* **2c)** *Medrese surette ammâ heyet-i matbuası* **2d)** *Muhtasar mecmua-ı nâdidedir gâyet müfit* **3a)** *Barekallah bir muallâ medrese yaptırdı kim* **3b)** *Vaz erkânı müesses tak-ı vâlâsı müşeyyed⁴⁸* **3d)** *Tâlîban tahsil-i ilme eylesin say-i mezid* **4a)** *Hasbeten lillah edip ilm-i şerife itibar* **4b)** *Enbiyâ vârislerine etti ikrâm-ı ekid* **4c)** *Binde bir ancak düşer Teyfik ana tarih-i tam* **4d)** *Ehl-i ilme medrese yaptırdı şeh Abdülhamid 1194*

8.5. Beylerbeyi Câmii Kitâbeleri (1196/1781-1782)

İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında inşâ edilen câmii bulunduğu yer itibarıyla Beylerbeyi Câmii bânisinden dolayı da Hamid-i Evvel Câmii olarak isimlendirilmektedir. I. Abdülhamid tarafından annesi Râbia Sultan (ö. 1732) adına Mimar Tahir Ağa'ya barok üslubunda 1777-1778 yıllarında yaptırılmıştır. Burada daha önceden Beylerbeyi (İstavroz) Sarayı'nın Hırka-i Şerif dairesi bulmaktaydı. Câmi ile birlikte hamam, muvakkıthane, sıbyan mektebi ve çeşmenin de bulunduğu küçük ölçekli bir külliye olarak planlanmıştır. Suriçi İstanbul'unda büyük selâtin câmii inşâ etmek için uygun araziler kalmadığından dolayı I. Abdülhamid'in Bahçekapı'daki külliyesinin câmisini buraya inşâ ettirdiği düşünülmektedir.⁴⁹

Bir yalı câmisi olması sebebiyle câminin bütünü ve istikameti deniz tarafından daha iyi görülebilmektedir. Sekizgen kasnak üzerine 15 m. çapında kubbenin örttüğü ana mekân sadece mihrap sofasının yarım kubbe ile dışarı doğru taşan kısmı ile genişletilmiştir. Dıştan kurşun, içten bağdadı siva ile örtülü olan kubbe ahşaptandır. Caminin tasarımında batılılaşma döneminde karşılaştığımız mimari uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin caminin kuzeyinde revaklı avlunun üzerine inşâ edilen hünkâr mahfili ile yükseltilmiş ana mekâna çıkan merdivenler bu dönemin özelliklerindedir. Minareler de câminin gövdesine değil ön tarafta bulunan kanatların uçlarına yerleştirilmiştir. İlk yapıldığında tek minareli olan câmii II. Mahmud döneminde yıkılarak iki yeni minare yapılmıştır.⁵⁰

Beylerbeyi Câmii Yesârî'nin yazılarına sahip İstanbul'da ki tek câmidir. Hattatın burada toplam beş kitâbesi bulunmaktadır. Bunlar cadde tarafından avluya girişi sağlayan kapının üzerinde, revaklı avluda mihrap ekseninde ki kemerin içerisinde, câminin cümle kapısının üzerinde, caminin yan girişinde kemerli kapının üzerinde ve caminin yan girişinden önce soldaki söveli kapının üzerindedir. Yesârî imzasını revaklı avludan camiye girişi sağlayan kemerin içerisindeki kitâbeye koymuştur.

I. Abdülhâmid, Bahçekapı ve Beylerbeyi'nde yaptırdığı külliyelerin kitâbelerini, Hırkâ-i Şerifin ilk ziyaret yerindeki yazıları da Yesârî'ye yazdırmıştır. Bu aynı zamanda bir bâni olarak

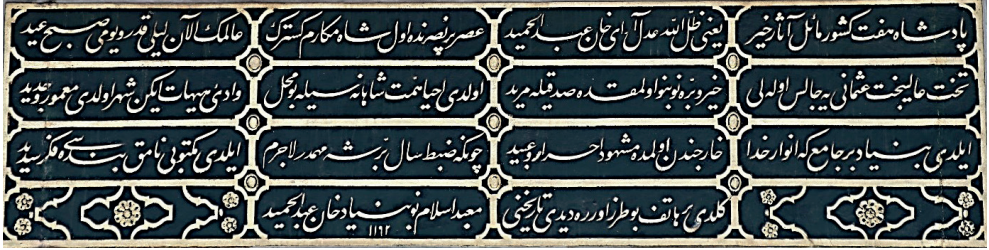
48 Bu kelime bazı kaynaklarda sehven *meşid* olarak okunmuştur. Bk. Ufuk Gülsoy, *İstanbul Ticaret Borsası 1924-2014* (İstanbul: İstanbul Ticaret Borsası, 2015), 86.

49 Selçuk Mülayim, "Beylerbeyi Camii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/75-77.

50 Ahmet Hamdi Bülbul, "Beylerbeyi Camii (Hamid-i Evvel Camii)'inde Onarım Faaliyetleri", *Vakıf Restorasyon Yıllığı 2* (2011), 117-126.

sultanın Yesâri'ye verdiği değeri de göstermektedir. Patronaj/hamilik ve sanatkâr ilişkileri bağlamında da değerlendirilmesi gereken kitâbeler sultan, hattat ve şâiri taşa mahkûk bir metinde bir araya getirebilmektedir.

Cadde tarafından avluya girişi sağlayan kapının üzerindeki dört sütuna sahip kitâbenin birinci ve dördüncü sütunlarında üçer mısra, ikinci ve üçüncü sütunlarında ise dörder mısra yer almaktadır. Sağ ve sol en alttaki tarhların içerisinde yazı olmadığından buralar penç motifleri ile doldurulmuştur. Üçüncü sütunun en alt satırına 1196/1781-1782 tarihi konmuştur. Kitâbedeki şiir Nâmık isimli şâire âittir. Yapının inşâ târihi *Geldi bir hâtif bu tarz üzre dedi tarihini / Mabed-i İslâm-ı nev-bünyâd-ı Han Abdülhamid 1192* mısralarıyla ebced olarak düşülmüştür. (Şekil 18)

Şekil 18. Cadde tarafından avluya girişi sağlayan kapının üzerindeki kitâbe

d	c	b	a	
عالمك الآن ليلى قدر و يومي صبح عيد	عصر پرنصرنده اول شاه مكارم كسترك	يعنى ظلّ الله عدل آرای خان عبد الحميد	پادشاه هفت کشور مائل آثار خير	1
وادی هیهات ایکن شهر اولدی معمور و جدید	اولدی احیا همت شاهانه سپله بو محل	خير و بزه نوبنو اولمقده صدقيله مرید	تحت عالیخت عثمانی یه جالس اوله لی	2
ایلدی مکتوبی نامق بنده سی فکر سدید	چونکه ضبط سال برشه مهندر لاجرم	خارجندن اولمده مشهود احرار و عبید	ایلدی بنیاد بر جامع که انوار خدا	3
	معبد اسلام نو بنیاد خان عبد الحمید ۱۱۹۲	کلدی بر هاتف بو طرز اوزره دیدی تاریخنی		4

1a) *Padişah-ı heft kişver mâil-i âsâr-ı hayr* **1b)** *Yani zıllullah adl-ârây Han Abdülhamid*
1c) *Asr-ı pür-nasrında ol şâh-ı mekârim-güsterin* **1d)** *Âlemin elân leyli Kadr ve yevmi subh-ı îd*
2a) *Taht-ı âli-baht-ı Osmaniye câlis olalı* **2b)** *Hayr u birre nev-be-nev olmakta sıdkıyla merîd / mezid* **2c)** *Oldu ihyâ himmet-i şâhânesiyle bu mahal* **2d)** *Vâdi-i heyhât iken şeh'r oldu mamur u cedid* **3a)** *Eyledi bünyâd bir câmi ki envâr-ı Hudâ* **3b)** *Haricinden olmada meşhûd-ı ahrâr-ı âbid* **3c)** *Çünkü zabt-ı sâl bir şey-i mühimdir lâ-cerem* **3d)** *Eyledi Mektûbî Nâmık bendesi fikr-i sedîd* **4b)** *Geldi bir hâtif bu tarz üzre dedi tarihini* **4c)** *Mabed-i İslâm-ı nev-bünyâd-ı Han Abdülhamid 1192*

Revaklı avluda mihrap eksenindeki kemerin içerisinde bulunan ikinci kitâbe bazı noktalardan dikkat çekicidir. I. Abdülhamid Beylerbeyi Câmii'ni vefat eden annesi adına inşa ettirdiği için bu kitâbe genellikle mezar taşlarında kullanılan *Hûve'l Hallakû'l-Bâkî* (Allah yaratıcı ve ebedidir) ifâdesiyle başlamış sonrasında câmi Râbiâ Sultan'a ithaf edilmiştir. Yesâri de

imzasını bu kitâbeye koymuştur. Hattat imzasını son satırda sağ ve sol köşelerde iki ayrı tarh içerisinde bölünmüş olarak yerleştirmiştir. (Şekil 19)

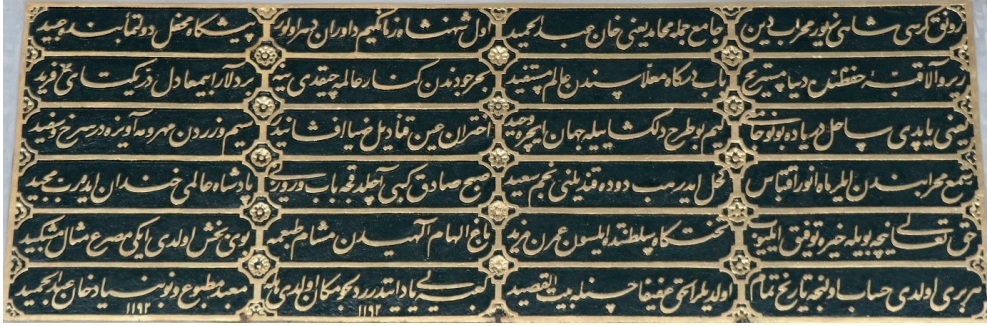
Şekil 19. Revaklı avludaki kitâbe

a			
هو الخلاق الباقي 1			
b		a	
قصر فردوس کبی حضرت سلطان حمید		روح عالی کهر والده سلطان ایچون 2	
d	c	b	a
مجدد محمد اسعد الیساری	او شهک والده سى رابعه سلطانہ مجید	یابد بو جامع پاکى ایدہ اجرن ایصال	کثبه العبد الداعی 3

1a) Hüve'l Hallaku'l Bâki **2a)** *Ruh-ı âli-güher vâlîde sultan için* **2b)** *Kasr-ı firdevs gibi hazret-i Sultan Hamid* **3a)** Ketebhü el-abd ed-dâi **3b)** *Yaptı bu câmi-i pâki ede ecrin îsal* **3c)** *O şehün vâlîdesi Râbia Sultan'a Mecîd* **3d)** Mehmed Esad el-Yesârî

Yesârî'ye âit üçüncü kitâbe câminin cümle kapısının üzerinde yer almakta olup dört sütun ve altı mısraya sahiptir. 2d mısraında ye (ی) harfinin sonuna çiçek benzeri süsleme eklenmiştir. Kitâbedeki şiir Afif Efendi'ye âittir. Yapının inşâ tarihi bu kitâbede tam tarih olarak *Kabeyi yâd ettirir dil-cu mekân oldu hele 1192 / Mâbed-i matbu u nev-bünyâd Han Abdülhamid 1192* mısralarında ebced olarak düşülmüştür. (Şekil 20)

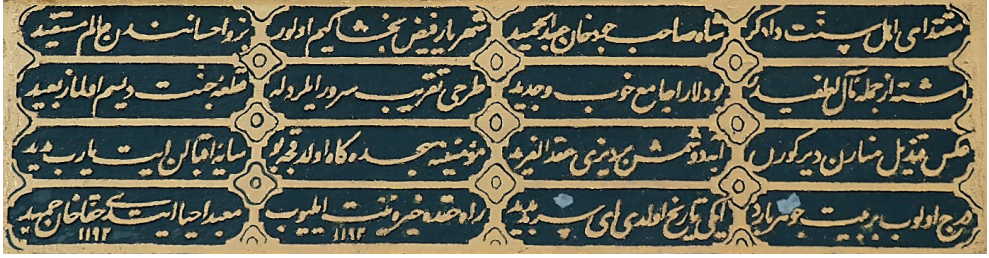

Şekil 20. Cümle kapisının üzerinde bulunan kitâbe

d	c	b	a	
پیشگاه محفل دولتمآبندہ عبید	اول شہینشاہ زمانکیم داوران دھر اولور	جامع جملہ محامد یعنی خان عبدالحمید	رونق کرسی شاہی زیور محراب دین	1
بر دلارا بیمعادل در یکتای قرید	بحر جودندن کنار عالمہ چیققدی بنہ	باب درکاه معلآسندن عالم مستفید	زیر و آلا قبۃ حفظندہ دنیا مستریح	2
سیم و زردن مهر و مہ آویزہ در سرخ و سفید	اختران عین قنادیل ضیا افشانیدر	کیم بو طرح دلکشاییلہ جهان ایچرہ وحید	یعنی یابدی ساحل در یادہ بو نو جامعی	3
پادشاہ عالمی خندان ایدہ رب مجید	صبح صادق کیی آچلدقجہ باب و روزنی	کحل ایدر ہب دودہ قندیلنی نجم سعید	شمع محرابندن ایلر ماہ انور اقتباس	4
بوی بخش اولدی ایکی مصرع مثال مشکیبید	باغ الہام الہیدن مشام طبعمہ	تختکاه سلطنتدہ ایلسون عمرن مزید	حق تعالی نیچہ بویلہ خیرہ توفیق ایلیوب	5
معبد مطبوع و نو بنیاد خان عبدالحمید ۱۱۹۲	کعبہ بی یاد ایتددر دلجومکان اولدی ہلہ ۱۱۹۲	اولدیلر الحق عفیفا حسئلہ بیت القصید	ہر بری اولدی حساب اولنجہ تاریخ تمام	6

1a) *Revnak-ı kürsi-i şahı ziver-i mihrab-ı din* 1b) *Câmi-i cümle mahâmid yani Han Abdülhamid*
 1c) *Ol şehinşah-ı zaman kim daveran-ı dehr olur* 1d) *Pişgâh-ı mahfel-i devlet-meabında abid*
 2a) *Zir-i valâ kubbe-i hıfzında dünya müsterih* 2b) *Bâb-ı dergâh-ı muallasından âlem müstefid*
 2c) *Bahr-ı cudundan kenar-ı âleme çıktı yine* 2d) *Bir dilârâ bi-muâdil dürr-i yektâ-yı ferid*
 3a) *Yani yaptı sahil-i deryada bu nev câmii* 3b) *Kim bu tarh-ı dil-küşâyile cihan içre vahid*
 3c) *Ahteran ayn-ı kanadil-i ziyâ-efşândır* 3d) *Sim ü zerden mihr ü meh avizedir surh u sefid*
 4a) *Şem-i mihrabından eyler mâh envâr iktibas* 4b) *Kühl eder hep düde-i kandilini necm-i said*
 4c) *Subh-ı sadık gibi açıldıkça bâb u revzeni* 4d) *Padişah-ı âlemi handan ede Rabb-i Mecîd*
 5a) *Hak Taâlâ niçe böyle hayra Tevfik eyleyip* 5b) *Tahtgâh-ı saltanatta eylesin ömrün mezid*
 5c) *Bağ-ı ilham-ı ilâhiden meşamm-ı tabıma* 5d) *Buy-bahş oldu iki mısra misal-i müşk-bîd* 6a) *Her biri oldu hesap olunca tarih-i tamam* 6b) *Oldular elhak Afîfa hüsn ile beytü 'l-kasid* 6c) *Kabeyi yâd ettirir dil-cu mekân oldu hele 1192* 6d) *Mabed-i matbu u nev-bünyâd Han Abdülhamid 1192*

Duvarla çevrili kısımdan câmiye yandan girişi sağlayan kapının üzerindeki dördüncü kitâbe dört sütun halinde dörder mısraya sahiptir. Kitâbedeki şiir Sermed'e aittir. Yapının inşâ tarihi *Kabeyi yâd ettirir dil-cu mekân oldu hele 1192 / Mabed-i matbu u nev-bünyâd Han Abdülhamid 1192* mısralarında noktalı (mücevher) harflerin toplamı olarak ebced hesabıyla 1192 olarak düşünülmüştür. Günümüzde kitâbeye yapılan özensiz yaldızlama yazının incelik ve kalitesini gölgelemektedir. (Şekil 21)

Şekil 21. Câmiye yandan girişi sağlayan kapının üzerindeki kitâbe

	d	c	b	a	
1	بز و احساندن عالم مستفید	شهریار فیض بخشا کیم اولور	شاه صاحب جود خان عبد الحمید	مقتدای اهل سنت دادگر	
2	قطعة جنت ديسم اولماز بعید	طرحی تقریب سرور ایلر دله	بو دلارا جامع خوب و جدید	اشته از جمله مال لطفیدر	
3	سایه اقبالن ایت یارب مدید	مؤمنینه سجده کاه اولدقجه بو	آبه دوشمش بر دیزی عقد الفرید	عکس قندیل منارن دیر کورن	
4	معبد احیا ایندی حقا خان حمید ۱۱۹۲	راه حقدہ خیره نیت ایلوب ۱۱۹۲	ایکی تاریخ اولدی ای سرمد بدید	درج اولوب بر بیت جوهر بارد	

1a) Muktedâ-yı ehl-i sünnet dâdger **1b)** Şâh-ı sâhib-cûd Han Abdülhamid **1c)** Şehriyâr-ı feyz-bahşâ kim olur **1d)** Birr ü ihşanundan âlem müstefid **2a)** İşte ez-cümle mâl-ı lütfudur **2b)** Bu dilârâ câmi-i hûb u cedîd **2c)** Tarhı takrîb-i sürûr eyler dile **2d)** Kıtâ-i cennet desem olmaz ba'id **3a)** Aks-i kandil-i menârın der gören **3b)** Âba düşmüş bir dizi 'ikdü'l-ferid **3c)** Müminîne secdegâh oldukça bu **3d)** Sâye-i ikbâlin et yâ Rab medid **4a)** Derc olup bir beyt-i cevher bârd **4b)** İki tarih oldu ey Sermed be-dîd **4c)** Râh-ı Hakda hayra niyet eyleyüp 1192 **4d)** Mabed ihyâ etdi Hakka Han Hamid 1192

Yesârî'ye âit beşinci kitâbe caminin yan girişinden önce soldaki söveli kapının üzerindedir. İki sütun ve iki satıra sahip olan kitâbenin son mısırâsında ebced hesabı ile tarih düşürülmüştür. (Şekil 22)

Şekil 22. Yan girişten önce soldaki söveli kapının üzerindeki kitâbe

	b	a	
1	شرفله ختم ایدنجه بو تعلمکاه	شه شاهان خان عبدالحميدک حسن الطافی	
2	منور مکتب نو مشرق انوار	طلوع ایندی درونه مهروش تاریخ جوهر دار	

1a) *Şeh-i şâhân Han Abdülhamid'in hüsn-i eltâfi* **1b)** *Şerefle hatmedince bu taallümgâh-ı Kur'an'ı* **2a)** *Tulû etti derüne mihr-veş tarih-i cevherdâr* **2b)** *Münevver mektep-i nev maşrik-ı envâr-ı Furkânî*

8.6. Hırka-i Şerif'in ilk ziyaretgâhında bulunan kitâbeler (1196/1781-1782)

Peygamber Efendimiz'in Veysel Karani'ye hediye etmiş olduğu ve günümüzde Hırka-i Şerif Câmii'nde ziyaret edilen hırkanın önceki ziyaret mekânı aynı câminin avlusunda bulunan ve Esk-i Hırka-i Şerif Hücresi olarak isimlendirilen yapıdır. Veysel Karani'nin (ö. 657) vefatından sonra kardeşinin soyundan devam eden Üveysî sülâlesi Hırkâ-i Şerif'i muhafaza etmişlerdi. Bu âile tam tarihi bilinmese de Ziver el-Üveysî başkanlığında Irak'dan gelerek Türkiye-Kuşadası'na yerleşmişlerdir. Hırka-i Şerif âlienin o dönemki ileri geleni Şükrullah el-Üveysî tarafından I. Ahmed'in (1603-1617) fermanı ile İstanbul'a getirilmiştir. Üveysî ailesinin İstanbul'a gelmesinden sonra Hırka-i Şerif önce onların evlerinde sonrasında ise Çorlulu Ali Paşa'nın (ö. 1711) inşâ ettirdiği hücrede Ramazan aylarında ziyarete açılmıştır. I. Abdülhamid 1780 yılında içerisinde Yesârî'nin de yazılarının bulunduğu bu hücreyi Hırka-i Şerifin daha rahat ziyaret edilmesi için inşâ ettirmiştir. 1812 yılında II. Mahmud (1808-1839) tarafından yenilenen bu ziyaret mekânı Abdülmecid'in (1839-1861) Hırka-i Şerif Câmii'ni 1851 yılında inşâ ettirmesine kadar kullanılmıştır.⁵¹

Günümüzde ziyarete kapalı ve ancak özel izinle girilebilen Eski Hırka-i Şerif Hücresi fevkânî bir yapıdır. Alt katta hırkayı rutubetten korumak amacıyla tonozlu bir bodrum bulunmaktadır. Bu havalandırma bodrumu yuvarlak kemerle avluya açılmaktadır. Üst katta ise tonozla örtülü dikdörtgen ziyaret mekânı bulunmaktadır. (Şekil 23) Tek kapısı bulunan bu ziyaretgâhın üç penceresi bulunmaktadır. İçeride duvarlar kapı seviyesine kadar mavi-beyaz geç dönem çinileri ile kaplıdır. Çinilerden yukarısı ise barok etkili kalem işleri ile bezenmiştir.

51 Baha Tanman, "Hırka-i Şerif Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994), 4/68-69; Baha Tanman, "Hırka-i Şerif Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/ 382.

Şekil 23. Eski Hırka-i Şerif Hücresi'nin genel görünümü

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s) hırkasına ev sahipliği yapan bu küçük mekânın diğer bir özelliği, Osmanlı'nın en önemli ta'lik hattatlarının kaleminden çıkmış kitâbelere sahip olmasıdır. Hücrenin içerisindeki yazılar Yesârî'ye, giriş kapısının üzerindeki kitâbe Yesârîzâde Mustafa İzzet'e (ö. 1849), yan duvardaki kitâbe ise Mehmed Şehâbeddin'e (ö. 1815-1816) âittir. Böylece Yesârî ve sonraki takipçileri olan talebeleri eserleriyle bu yapıda bir araya gelmişlerdir. Bu yapıdaki Yesârî'ye âit olan yazılara kendi özel koleksiyonunda bulunan kalıptan hareketle ilk dikkat çekenlerden biri Prof. Dr. Ali Haydar Bayat olmuştur.⁵²

Esk-i Hırka-i Şerif Hücresi'nin içerisinde biri hattat imzası kitâbesi olmak üzere kuşak yazısı şeklinde düzenlenmiş on yedi kitâbe bulunmaktadır. (Şekil 24-40) İçeride yaptığımız çekimler esnasında yerde biri tam diğeri kırık olan iki kitâbe daha tespit edilmiştir. (Şekil 41-42) Bunlar ile birlikte içeride toplam on dokuz kitâbe vardır. Kitâbelerdeki şiir Veysi'ye âit olup *Söyledi gâyet edeble Veysi tarihin anın / Kıldı tecdîd kisve-i pâkın hücresin Abdülhamid Han'ın* mısralarıyla tarih düşürmüştür.

52 Ali Haydar Bayat, "Yesârî Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Bir Hattı: Hırka-i Saâdet Odası Tamir Kitâbesi [1196/1782]", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu-Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001* (İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2002), 97-104; Bu yazı sonradan tekrar yayımlanmıştır; Ali Haydar Bayat, "Yesârî Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Hattı", *Kubbealtı Akademi Mecmuası* 3 (2004), 39-48.

1 ذات پاکن حفظ ایدوب دائم خطالردن خدا

1) Zât-ı pâkın hıfz edip dâim hatalardan hudâ

Şekil 24. İçerideki birinci kitâbe

2 شوکت و اجلانی افزون ایدہ رب مجید

2) Şevket ve iclâlini ezfûn ede rabb-i mecîd

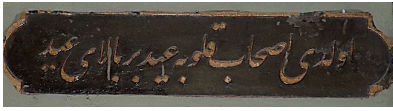
Şekil 25. İçerideki ikinci kitâbe

3 گوردیلر تعظیم و اکرام ایندیکن پیغمبره

3) Gördüler tazim ve ikram ettiğın peygambere

Şekil 26. İçerideki üçüncü kitâbe

4 اولدی اصحاب قلوبه عید یر بالای عید

4) Oldu ashâb-ı kulûbe id ber bâlâ-yı id

Şekil 27. İçerideki dördüncü kitâbe

5 سویلدی غایت ادبله ویسی تاریخن انک

5) Söyledi gâyet edeble Veysi tarihin anın

Şekil 28. İçerideki beşinci kitâbe

6 قیلدی تجدید کسوة پاکن حجره سین عبد الحمید

6) Kıldı tecdîd kisve-i pâkın hücresin Abdülhamîd

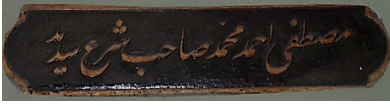
Şekil 29. İçerideki altıncı kitâbe

7 انبیالر سروری محبوب رب العالمین

7) Enbiyâlar sürurî mahbub rabbü 'l-âlemin

Şekil 30. İçerideki yedinci kitâbe

مصطفى احمد محمد صاحب شرع سيد 8

8) *Mustafa Ahmed Muhammed sâhib-i şer'-'i sedid*

Şekil 31. İçerideki sekizinci kitâbe

حضرت ويس القرانه خرقه سين قيلدى عطا 9

9) *Hazret-i Veysel Karan'e hırkasın kıldı ata*

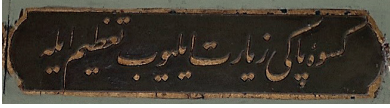
Şekil 32. İçerideki dokuzuncu kitâbe

امتى بيننده اولدى رفعت و قدرى مزيد 10

10) *Ümmeti beyninde oldu rif'at ve kadri mezid*

Şekil 33. İçerideki onuncu kitâbe

كسوة پاکی زیارت ایلوب تعظیم ايله 11

11) *Kisve-i pâki ziyâret eyleyip tâzim eyle*

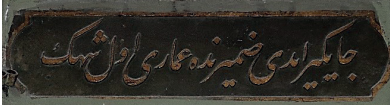
Şekil 34. İçerideki on birinci kitâbe

كسوة پاکی زیارت ایلوب تعظیم ايله 12

12) *Kisve-i pâki ziyâret eyleyip tazim eyle*

Şekil 35. İçerideki on ikinci kitâbe

جاگیر ایدی ضمیرنده عمارى اول شهك 13

13) *Cay-gir idi zamirinde ammarı ol şehin*

Şekil 36. İçerideki on üçüncü kitâbe

حق بو خدمتله ایدوب اسلافی بیننده فرید 14

14) *Hak bu hidmetle edip eslaflı beyninde ferid*

Şekil 37. İçerideki on dördüncü kitâbe

مئلى مسبوك اولميان امرك حدوئنده حكم 15

15) *Misli mesbûk olmayan hudusunda hükm*

Şekil 38. İçerideki on beşinci kitâbe

شاه ذیشان خدمت تجدید ایله اولدی وحید 16

16) *Şâh-ı zîşân hidmet-i tecdît ile oldu vahîd*

Şekil 39. İçerideki on altıncı kitâbe

الفقير المذنب الرّاجي محمّد اسعد اليساري
غفر ذنوبه ١١٩٦ 17

17) *el-Fakirü 'l-müznibü 'r-râci Mehemmed
el-Yesârî gufira zunubehu 1196*

Şekil 40. İçerideki on yedinci kitâbe

مظهر توفيقدر بخت همایونی سعید 18

18) *Mazhar-ı tefviktir baht-ı hümâyunu said*

Şekil 41. Yerdeki on sekizinci kitâbe

ذاتک جناب کبریا ... 19

19) *--- zâtın cenâb-ı kibriyâ*

Şekil 42. Yerdeki on dokuzuncu kitâbe

8.7. Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kitâbesi (1196/1781-1782)

Hacı Selim Ağa (ö. 1789), I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş bir şahsiyettir. Kendi adına Üsküdar'da sıbyan mektebi ve müstakil bir kütüphane inşa ettirmiştir. Kütüphane günümüze kadar ulaşmış olmasına rağmen sıbyan mektebi 1937 yılında yıktırılarak yerine ilkokul yaptırılmıştır. Selami Ali Efendi Caddesi üzerinde bulunan kütüphane kendine ait bir bahçenin ortasında yer almaktadır. Bu bahçe cadde

tarafından üç büyük pencere ve avluya girişi sağlayan kapının bulunduğu bir duvara sahiptir. (Şekil 43) Kütüphane binasına üstü tonozla örtülü üç gözlü bir revaktan girilmektedir. İçeride ise okuma salonu ve buraya bir kemerle bağlanan kitap deposu yer almaktadır.⁵³

Şekil 43. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin bahçe duvarı

Kütüphanenin bahçe duvarındaki kapının üzerinde bulunan inşâ kitâbesi Yesârî'ye aittir. (Şekil 44) Üç sütun ve satır şeklinde düzenlenmiş olan kitâbedeki şiir Tevfik'e âittir. Şâir *Duâ-güne dedi itmâmının tarihini Tevfik / Zihî dârü'l-kütüb ecrin mükemmel eyleye Allah* mısralarıyla tam tarih düşürmüştür. Kitâbenin 5b satırına kütüphanenin inşâ tarihi olan 1196/1781-1782 yılı da yazılmıştır.

Yesârî'nin Osmanlı ta'lik yazısında bir dönüm noktası olarak kabul edilmesi gibi bu kitâbe de Yesârî'nin sanat hayatında celi ta'lik açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Yesârî özellikle bu kitâbesinde İrân ta'lik üslubundan uzaklaşıp Türk ta'lik üslubuna geçiş için önemli değişiklikler yapmıştır. Bu kitâbeyle Türk tarzının ilk nitelikli örneğini verdiği kabul edilir. Aslında daha önceden de değindiğimiz düzenlemeler burada uygulanmıştır. Kitâbede İrân mektebindeki harf çanaklarının sarkık görüntüsü düzeltilmiş, tekrarlayan harflerin benzerliği sağlanmış, harfler arası mesafe ayarlanarak harflerin satıra oturuşuna dikkat edilmiştir. Böylece Türk ta'likinin kendine has kuralları belirgin hale gelmeye başlamıştır.⁵⁴

53 Mert Ağaoglu, Ayhan Altundağ, *Osmanlı Devri Müstakil İstanbul Kütüphaneleri* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2018), 85-87; İsmail Erünsal, "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), 14/498; Nimet Bayraktar, "Üsküdar Kütüphaneleri", *Vakıflar Dergisi* 16 (1982), 45-59; Selda Sert, "XVIII. Yüzyıldan Bir Kebikeç: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V 1-5 Kasım 2007*, ed. Coşkun Yılmaz, (İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2008), 1/85-96.

54 Özcan, "Yesârîzâde Mustafa İzzet Mektebi", 147.

Şekil 44. Kütüphanenin caddeden bahçeye girişi sağlayan kapının üzerindeki kitâbe

c	b	a	
امین مطبخ شاهنشاهی حاجی سلیم آغا	ستوده منبع لطف و مرآت ذات عالیجاه	جناب عمده ارکان دولت مفرخ الاشیاء	1
تدارک ایتمدی عزم منزل عقبايه زاد راه	فناى دولت پادر ركاب دهرى درك ايديوب	كه اوصاف جمیلى ناسه اولمش زبور افواه	2
صغار اتمه مكتب كبارينه كتبخانه	مكتمل بر كتبخانه بنا ایتمدی لوجه الله	ایديوب علم شریفه عزت و اربابنه اکرام	3
دو علمده مرادین ویره حق بر صورت دلخواه	ایديوب هر حرف اوراق کتابنجه ثواب احسان	بناسینه موفق اولدی اول صاحب دل اکاه	4
کتبه الفقیر محمد اسعد الیساری غفر ذنوبه	زهى دار الکتب اجرین مکمل ایلیه الله ۱۱۹۶	دعا کونه دیدی اتمانک تاریخنه توفیق	5

1a) *Cenâb-ı umde-ir erkân-ı devlet mefharî* 'f⁵⁵ eşbâh **1b)** *Sütüde menba-ı lutf u müriüvvet zât-ı âli-câh* **1c)** *Emin-i matbah-ı şâhenşehi Hacı Selim Ağa* **2a)** *Ki*⁵⁶ *evsâf-ı cemili nâsa olmuş ziver-i efvâh* **2b)** *Fenâ-yı devlet-i pâ-der-rikâb-ı dehiri terk edip*⁵⁷ **2c)** *Tedarik etti azm-i menzil ukbaya zâd-ı râh* **3a)** *Edip ilm-i şerife izzet ve erbâbına ikram* **3b)** *Mükemmel bir kütüphâne binâ etti li-vechillah* **3c)** *Sigâr-ı ümmete mektep kibârına kütüphâne* **4a)** *Binasına muvaffak oldu ol sahib-i dil-i âgâh* **4b)** *Edip her harf-i evrâk-ı kitabınca sevap ihsan* **4c)** *Dü âlemde muradın*⁵⁸ *vere hak bir suret-i dil-hâh* **5a)** *Duâ-güne dedi imâmının tarihini* **5b)** *Zihî dârü 'l-kütüb ecrin mükemmel eyleye Allah 1196* **5c)** *Ketebehü el-fakir Mehmed Esad el-Yesârî gufire zünubuhü*

8.8. Emirgan I. Abdülhamid Çeşmesi (1197/1782-1783)

Çeşme Emirgan Câmii'nin yanından içeri giren sokağın Çınaraltı denilen küçük meydanında yer almaktadır. Câmî ve çeşme I. Abdülhamid tarafından 1197/1782 tarihinde yaptırılmıştır. Bânisine ve bulunduğu yere istinâden Emirgan I. Abdülhamid Çeşmesi olarak isimlendirilir. Tamamen mermerden inşa edilmiş olan çeşme süsleme açısından barok-rokoko üslubunu yansıtmaktadır. Yapı hazneli ve sekizgen bir tasarıma sahip olup dört cephesinde musluk bulunmaktadır. Çeşmenin üstü kurşun kaplı çıkıntılı saçaklar ve sekizgen kasağa oturan bir kubbe ile örtülüdür. Muslukların bulunduğu yalاکlı cephelelerdeki süsleme ayna taşlarında

55 Bu kelime İbrahim Hakkı Konyalı tarafından mazhar (مضخر) şeklinde okunmuştur. Bk.: İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi* (İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları), II/404.

56 Bu kelime (كس) İbrahim Hakkı Konyalı'da okunmamıştır. Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, 404.

57 Bu satır İbrahim Hakkı Konyalı'da okunmamıştır. Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, 404.

58 Bu kelime İbrahim Hakkı Konyalı tarafından (مرادک) imlâsı ile yazılmıştır. Bk. Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, 404.

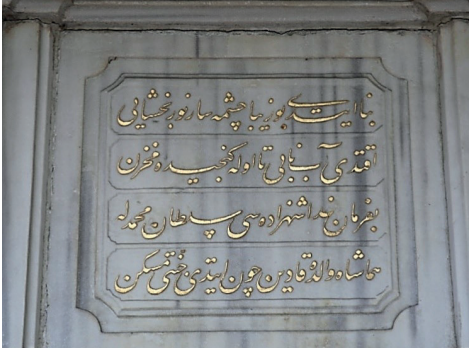
yoğunlaşmaktadır. Diğer cepheler ise sade bırakılmıştır. (Şekil 45) Bu cephelere oturma ve su kaplarını koymak için sekiler yapılmıştır.⁵⁹

Çeşmenin önemli özelliklerden biri hem celî sülüs hem de celî ta'lik kitâbelerinde iki ayrı hattatın imzasının bulunmasıdır. Celî sülüs hatlar Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyün'dan Mehmed Emin'e, celî ta'lik olanlar ise Mehmed Esad Yesârî'ye aittir. Vefâ Recâî Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili'nin hat düzeninde de celî ta'lik ve celî sülüs kitâbelere yer verilmiş olmasına rağmen orada sadece Yesârî'nin imzası bulunmaktadır. Celî sülüs kitâbeler muslukların bulunduğu cephelerin üst taraflarına ve ayna taşlarına hakkedilmiştir. Doğu cephesinin alınlığında Sultan I. Abdülhamid'in tuğrası yer almaktadır. Yesârî'ye âit beş kitâbenin dördü şâir Tefvîk'in mısralarını biri ise imzasını içermektedir. (Şekil 46-50) Dörder mısralı dört kitâbenin son beyitlerinde *Zebân-ı lülesi atsana der tarihini Tefvîk / Muhammed aşkına mâ iç bu nev 'ayn-ı sâfiden* şeklinde tarih düşürülmüştür.

Şekil 45: Emirgan I. Abdülhamid Çeşmesi genel görünüm

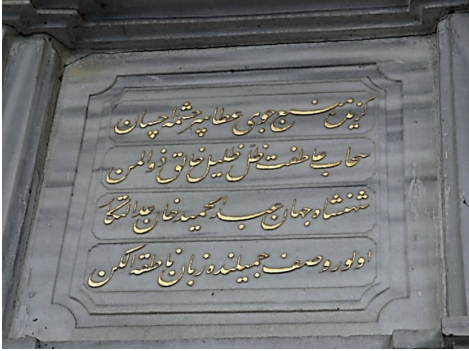
59 Hüsamettin Aksu, Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Emirgan Meydan Çeşmesi", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11, İstanbul, 1992, 19-22; Mert Ağaoğlu, "Sultan III. Mustafa ve Sultan I. Abdülhamid Devri İstanbul Çeşmeleri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/19 (2018), 84-86; Ziya Nur Sezen, "Abdülhamid I Çeşmesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993), 1/35-36.

Şekil 46. Çeşmenin birinci kitâbesi

1) Binâ etti bu zîbâ çeşmesâr-ı nur-bahşayı 2) Akıttı âb-ı nâbî tâ ola güncide-i mahzen 3) Be fermân-ı Hüdâ şehzadesi Sultan Mehmedle 4) Hümâşâh Vâlide Kadın çün etti cenneti mesken

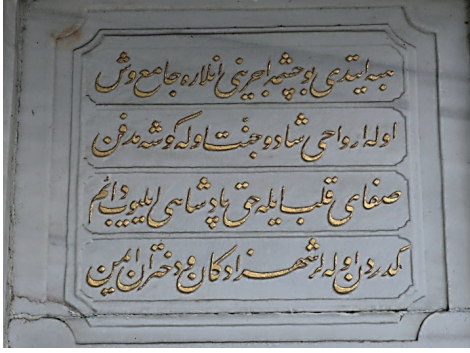
1	بنا ایئدی بو زیبا چشمه سار نور بخشای
2	اقتدی آب نابی تا اوله کنجیده محزن
3	فرمان خدا شهزاده سی سلطان محمدله
4	همانشاه والده قادین چون ایئدی جنتی مسکن

Şekil 47. Çeşmenin ikinci kitâbesi

5) Güzin-i menba-ı cüy-i atâ serçeşme-i ihsân 6) Sehâb-ı âtfet zull-i zalil-i Hâlık-ı zü'l-men
7) Şehinşâh-ı cihân Abdülhamid Han adaletkâr 8) Olur vasf-ı cemîlnde zebân-ı nâtuka elken

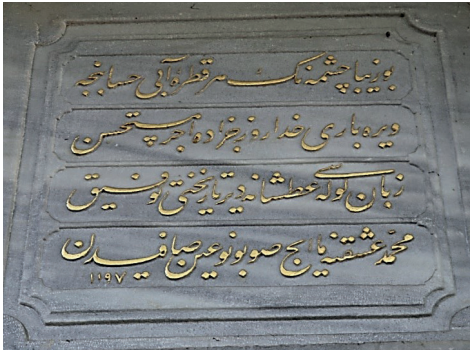
5	کوزین منبع جوی عطا سر چشمه احسان
6	سحاب عاطفت ظلّ ظلّیل خالق ذو المن
7	شهنشاه جهان عبد الحمید خان عدالتکار
8	اولور وصف جمیلنده زبان ناطقه الکن

Şekil 48. Çeşmenin üçüncü kitâbesi

- 9) Hibe etti bu çeşme ecrini anlara câmi 'veş 10) Ola ervâhî şâd u cennet ola kûşe-i medfen
11) Safa-yı kalb ile Hak padişahı eyleyip dâim 12) Kederden olalar şeh-zâdegân u duhterân-ı eymen

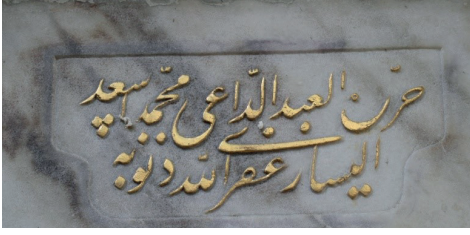
9	هبة ایتدی بو چشمه اجرینی انلاره جامع وش
10	اوله ارواحی شادو جنت اوله گوشه مدفن
11	صفای قلب ایله حق پادشاهی ایلوب دائم
12	کدردن اوله لر شهزادگان و دختران ایمن

Şekil 49. Çeşmenin dördüncü kitâbesi

- 13) Bu zîbâ çeşmenin her katre-i âb-ı hesabınca 14) Vire Bârî Hudâ rûz-i cezada ecr-i müstahsen 15) Zebân-ı lülesi atsana der tarihini Tevfik 16) Muhammed aşkına mâ iç bu nev 'ayn-ı sâfiden 1197

13	بو زیبا چشمه نک هر قطره آبی حسا بنجه
14	وره باری خدا روز جزاده اجر مستحسن
15	زبان لوله سی عطسانه دیر تاریخی توفیق
16	محمد عشقنه ما ایچ بو نوعین عین صافیدن ۱۱۹۷

حزّره العبد الدّاعى محمّد اسعد 17

اليسارى غفر الله ذنوبه 18

Şekil 50. Hattat imzası kitâbesi

17) Harrerehû el-Abdü'd-dâi Muhammed Esad 18) el-Yesârî gaferallâhû zünubehû

8.9. Fatih Sultan Mehmed Türbesi İçi Kapı Üstü Kitâbesi (1199/1784-1785)

Fatih Sultan Mehmed'in (ö. 1481) kendi adına inşâ edilen türbe 1766 yılı depreminde hasar görmüş ve onarılmıştır. 1782'deki Cibali yangınında halkın kurtardığı eşyaları câmi avlusuna yığması sonucu türbeye de sıçrayan yangın türbeye zarar vermiştir. I. Abdülhamid tarafından türbe tamir ettirilmiş. Bu dönemde türbenin içerisine alınlık kısmında Yesârî'nin yazdığı kitâbe bulunan mermer söveli kapı da eklenmiştir. (Şekil 51) Yesârî'nin en büyük celif ta'lik yazılarına sahip bu kitâbede *Her nefis ölümü tadacak* meâlindeki âyet bulunmaktadır. Alt kısmında I. Abdülhamid'in bunu insanların ibret alması için yazdırdığı belirtilmektedir. (Şekil 52) Hattat bu yazısına ketebe koymamıştır.

Şekil 51. Türbenin içerisindeki kapının genel görünümü

Şekil 52. Kapının üzerinde bulunan kitâbe

هو الخلاق الباقي 1

كل نفس ذائقت الموت 2

a

b

و پر نور مرقدہ بو آیتی وضع ابتدی عبرتگیر

3 جناب حضرت عبد الحمید خان قلدیروب تحریر

1) Hüve'l Hallakü'l Bâkî 2) Külli nefsin zâikatü'l mev⁶⁰ 3a) Cenâb-ı hazreti Abdülhamid han kıldırub tahrîr 3b) Bu pür-nûr merkade bu âyeti vaz etti ibret-gîr 1199

8.10. Beşiktaş-Ihlamurda Bulunan III. Selim'e Âit Nişan Taşı (1205/1790-1791)

Yesârî'nin mimari yapılar dışında sayıca en fazla yazısı bulunan eserler nişan taşlarıdır. Kitâbenin altına ketebesini koyduğu en erken tarihli nişan taşı ise günümüzde Beşiktaş-Ihlamur sirtlarındaki parkın içerisinde yer almaktadır. III. Selim'in tüfikle 1263 adımdan testiye vurnası anısına dikilen bu nişan taşı ölçüleriyle de dikkat çekmektedir. Boyu 4 m. ve eni 1.90 m. ölçülerinde olan nişan taşı mermerden yapılmıştır. Ön cephesinde dörder sütun ve yirmi dokuz satır halinde elli sekiz mısırâya sahiptir. (Şekil 53) Bu yönüyle de Yesârî'ye âit en çok celi ta'lik hat barındıran kitâbedir. Kitâbenin en üst kısmında barok süslemeler içerisinde ta'lik *Maşallah* ibâresi yer almakta olup hemen altında da III. Selim tuğrası yer almaktadır. (Şekil 54) Nişan taşının arka yüzünde herhangi bir süsleme ve yazı bulunmamaktadır. Nişan taşında

60 Ankebut Sûresi, 29/57: Her canlı ölümü tadacak.

bulunan mısralar Ratip Ahmed Paşa'nın oğlu İbrahim Nâşid Bey'e âittir.⁶¹ Kitâbede *Akarsa hâmeden tarihi cesbân / Nişan kırdı yine şâh-ı cihan [ban]* mısralarıyla tarih düşürülmüştür. En alt kısımda ise Yesâri'nin *el-Abdü'l fakir ed-dâî Mehemmed Esad el-Yesari gufira zünübuhu* şeklinde koyduğu ketebes ve 1205/1790-1791 tarihi yer almaktadır. (Şekil 55)

Şekil 53. Nişan taşının genel görünümü

Şekil 54. Kitâbenin tepe kısmında bulunan Maaşallah yazısı ve III. Selim tuğrası

Şekil 55. Kitâbenin imza ve tarih kısmı

61 Çelik Gülersoy, *Beşiktaşta İhlamur Mesiresi ve Tarihi Nişan Taşları* (İstanbul: Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu Yayınlarından, 1962), 9-10, 13-16; M. Şinasi Acar, *Osmanlı'da Sportif Avcılık Nişan Taşları* (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2013), 191-193.

	d	c	b	a	
1	وجودی مظهر لطف الہی	جهانك پادشه بن پادشاهی	خدیدو شرق و غرب شاه موقر	جناب شهر یار هفت کشور	
2	شجاعته كزین آل عثمان	نیکهو شه سلیم بن مصطفی خان	علو شانیه صاحبقرانی	زمانك خسرو کیتی ستانی	
3	کتاب جودنی ایلردی ازبر	کرمدہ اولسه ایدی بر مکیلر	اولوردی جان و لدن عبد درکاه	زماننده اولیدی کر ملکشاه	
4	اولوردی قهر امان ادنا سپاهی	کوریدی قوت بازوی شاهی	شه کشورستان روم و فارس	کمانکش هم تفنگ انداز و فارس	
5	مهابتله نظر قیلدی فضایه	کلوب بر کون بو جای دلکشایه	سلاحدارینه اولور ایدی دربان	کوریدی ضرب تیغن قلچ ارسلان	
6	تفنگ آتسون اغایان مکرّم	همانا اولدی جاری امر اولدم	تفنگ انداز اولان خدام خاصی	یابنده وار ایدی نیچه خواصی	
7	نشان اوردی مرامی اولدی حاصل	سکز یوز اون اوج آدم ایدی منزل	نشان وضع ایندیبلر صحن فضایه	مقدم جمله دن خالد اغایه	
8	قویوب اوردی کلوب نوبت سعیده	تماما قرق ایکی کز بر بعیده	دروندن قویوب غیرت نشانی	مصاحب قاسم اغا کوردی آنی	
9	سبوی قیلدی صد پاره توز اتدی	پیک الّی درت آدم بره اوز اتدی	کرو قویدی نشانی قیلدی مفرز	او داخی کلدی یوز طوقسان طقوز کز	
10	کرویه چکدی اولذات هنرور	تماما الّی بش بچق آدم بر	تفنگ آتمقده نادر شمندی	کوروب بو حالتی چون سر تفنکی	
11	درونی شوقة کلدی شاکر اغا	کوروب بو جنبشی بی باک و پروا	قیلوب اجرای غیرت اوردی آنی	اولوب بیک یوز طقوز بچق نشانی	
12	توفق ایتمیوب مقدار ذره	بقوب رستم اغا بو کر و فره	قیوب ضرب ایلدی سربی سبویه	اوتوز یدی بچق خطوه کرویہ	
13	تمام بیک یوزله الّی کز حسابی	بو منزل بولدی چون حدّ نصابی	اوقوتدی بو هنرده داستانی	اوج آدم بر کرو اوردی نشانی	
14	محل تعیین قیلدی چون سبویه	یکرم التی آدم بر کرویہ	تماشا ایلوب اولدوقده اکاه	بلال اغا وکیل خازن شاه	
15	نشان ترتیب ایندیبلر کماهی	ندیمان جناب پدشاهی	اوده غیرت ایدوب اورد نشانی	ایدوب اجرا تفنگ اتش فشانی	
16	بو شهرت طوتدی دنیایی سراسر	اولوب بیکیوزله سکسان درت ادم بر	سکز کز بوزدی آنی دیکدی طاشی	حسام الدین اغا قهوه جی باشی	
17	نشانی قیلدی بو وجهیله مفرز	تماما اوردی بوزدی آنی اون کز	جناب سیّد عبد الله اغا	سلحدار شهنشاه فلک جا	
18	که اولدر سر چوقه داران خنکار	زمانك حاتمی ذات کرمار	درونی جوشه کلدی باش اغا	کروب بو رسمه ترتیب دلارا	
19	تکاپودن قالدوردی اسب خام	فروسیپنده کر اوصافن ایتمسم	کمانکشلکده خود غایت بهادر	تفنگ اندازلقده متلی نادر	
20	سखाوتده هله خیرت فزادر	مروت فنی ایجاده قادر	اکر وار ایسه کورمش آشته میدان	هله بن کورمدم اولذاته اقران	
21	که اولمز طبعی قائل اشتراکه	هزاران آفرین اولذات پاکه	ایشی توفیق مولایه موافق	شهنشاه جهانہ عبد صادق	

22	نشانی بوزمغه صرف ایندی همت	[ینه] اولمرد میدان شجاعت	قیوب قرق بش آدم اندن کرویه	بر ایکی حمله ده اوردی سیویه
23	بیگ ایکیوز قرق بر کز مسلم	نشان وضع ایلدی اولمرد عالم	اولوب منظور سلطانی بو منزل	تفنک اتماغه اولدی طبعی مانل
24	قویوب التمش بش آدم بر ورایه	توکل ایلدی لطف خدایه	تفنکن الدی دسته قهرمانی	نقوش خاکه دوندردی نشانی
25	اوروب قیردی هماندم بی محابا	بر ایکی حمله ده باعون مولا	اولوب بیگ ایکیوز التمش اوج آدم	کرامتله نشانی اوردی شاهم
26	دکل وسع بشر بو زور و قوت	کرامتدر کرامتدر کرامت	جمیع فنده اظهار مهارت	جناب حضرت حقندن عنایت
27	نیجه آثارلر ایجاد قیلدی	هنر اربابنی ارشاد قیلدی	نشان اوردقچه اول سلطان ذیشان	اصابت ایبتدیره هر ایشده یزدان
28	اولوب هر دمده فیض حقه مظهر	جناب حضر اوله اول شاهه رهبر	همان یاز ناشادا وصف جمیلک	که مضمون اوله عینی سلسبیلک
29	بو رسمه ایردی منزللر ختامه	نشان شهله مسکی الختامه	آقرسه خامه دن تاریخی جسبان	نشان قیردی ینه شاه جها[نجان]

c	b	a	30
محمد اسعد الیساری	سنه ۱۲۰۵	العبد الفقیر الذاعی	

غفر ذنبه	31
----------	----

1a) *Cenâb-ı şehriyâr-ı heft kişver* **1b)** *Hidiv-i şark u garb şâh-ı muvakkar* **1c)** *Cihanın padişah bin padişahı* **1d)** *Vüعود mazhar-ı lütf-ı ilâhî* **2a)** *Zamanın Hüsrev-i kitî-sitan* **2b)** *Ulüvv-i şâniyla sâhip-karâmî* **2c)** *Nik-hü Şeh Selim bin Mustafa Han* **2d)** *Şecâatle güzîn-i âl-i Osman* **3a)** *Zamanında olaydı ger Melikşâh* **3b)** *Olurdu can u dilden abd-ı dergâh* **3c)** *Keremde olsa idi Bermekiler* **3d)** *Kitâb-ı cûdunu eylerdi ezber* **4a)** *Kemankeş hem tüfenk-endâz ü fâris* **4b)** *Şeh-i kişver-sitan-ı Rum u Fâris* **4c)** *Göreydi kuvvet-i bâzû-yı şâhı* **4d)** *Olurdu kahraman ednâ sipâhî* **5a)** *Göreydi darb-ı tiğın Kılıçarslan* **5b)** *Silahdârına olur idi derbân* **5c)** *Gelip bir gün cây-ı dil-küşâyê* **5d)** *Mehâbetle nazar kıldı fezâyâ* **6a)** *Yanında var idi nice havassı* **6b)** *Tüfenk-endâz olan huddâm-ı hassı* **6c)** *Hemânâ oldu câri emri ol dem* **6d)** *Tüfenk atsin agayân-ı mükerrrem* **7a)** *Mukaddem cümleden Hâlid Ağa 'ya* **7b)** *Nişan vaz ettiler sahn-ı fezâyâ* **7c)** *Sekiz yüz on üç adım idi menzil* **7d)** *Nişan urdu merâmı oldu hâsul* **8a)** *Musâhib Kasım Ağa gördü onu* **8b)** *Derûnunda kopup gayret nişân* **8c)** *Tamamen kırk iki gez yer-i baide* **8d)** *Koyup urdu gelip nevbet-i saide* **9a)** *O dahi geldi yüz doksan dokuz gez* **9b)** *Geri koydu nişanı kıldı müfrez* **9c)** *Bin elli dört adım yere uzatı* **9d)** *Sebüyu kıldı sad pâre toz etti* **10a)** *Görüp bu hâleti çün ser-tüfenki* **10b)** *Tüfenk atmakta nâdir şimdi dengi* **10c)** *Tamamen elli beş buçuk adım yer* **10d)** *Geriyê çekti ol zât-ı hünerver* **11a)** *Olup bin yüz dokuz buçuk nişanı* **11b)** *Kılıp icrâ-yı gayret urdu ânı* **11c)** *Görüp bu cünbüşü bî-bâk u pervâ* **11d)** *Derûnî şevke geldi Şevket Ağa* **12a)** *Otuz yedi buçuk hatve geriye* **12b)** *Koyup darp eyledi sürbi sebüya* **12c)** *Bakıp Rüstem Ağa bu kerr ü ferre* **12d)** *Tevakkuf etmeyip miktar-ı zerre* **13a)** *Üç adım yer geri urdu nişanı* **13b)** *Okuttu bu hünerde dâsitani* **13c)** *Bu menzil buldu çün hadd-i nisabi* **13d)** *Tamam bin yüzle elli gez hesabı* **14a)** *Bilal Ağa vekil-i hâzin-i şah* **14b)** *Temaşa eyleyip olduk da agâh* **14c)** *Yirmi altı adım yer geriye* **14d)** *Mahall-i tayin kıldı çün sebuya* **15a)** *Edip icrâ tüfenk ateş-feşânı* **15b)** *Evde gayret edip urdu nişanı* **15c)** *Nedimân-ı cenâb-ı padişahî* **15d)** *Nişan tertibin etiler kemâhî* **16a)** *Hüsameddin Ağa Kahvecibaşı* **16b)** *Sekiz gez bozdu ânı dikti taşı* **16c)** *Olup bin yüzle seksen dört adım yer* **16d)** *Bu şöret tuttu dünyayı serâser* **17a)** *Silahtar şehinşah-ı felek-câ* **17b)** *Cenâb-ı Seyyid Abdullah*

Ağa 17c) Tamamen urdu bozdu ânı on gez 17d) Nişanı kıldı bu veçhile müfrez 18a) Görüp bu resme tertîb-i dilârâ 18b) Derûnî câşa geldi baş ağa 18c) Zamanın hâtemi zât-ı keremkâr 18d) Ki öldür ser-çukadarân-ı hümkâr 19a) Tüfenkendazlıkda misli nâdir 19b) Kemankeşlikte hod gâyet bahadır 19c) Fûrûsiyette ger evsâfın etsem 19d) Tekâpûdan kalırdı esb-i hâmem 20a) Hele ben görmedim ol zata akran 20b) Eğer var ise görmüş işte meydanı 20c) Müriüvvet fennini icâda kadar 20d) Sahâvette hele hayret-fezâdır 21a) Şehinşâh-ı cihana abd-i sâdık 21b) İşi tevfik-i mevlâyâ muvafık 21c) Hezarân-ı aferin ol zât-ı paka 21d) Ki olmaz tabı kail-i iştirake 22a) Nişanı bozmağa sarf etti himmet 22b) Yine ol merd-i meydan-ı şecâat 22c) Koyup kırk beş adım andan geriye 22d) Bir iki hamlede urdu sebuya 23a) Bin iki yüz kırk bir gez müselleme 23b) Nişan vaz eyledi ol merd-i âlem 23c) Olup manzûr-ı sultanî bu menzil 24d) Tüfenk atmaya oldu tab'ı mâil 25a) Urup kırdı hemandem bî-muhâbâ 25b) Bir iki hamlede bi-avn-i Mevlâ 25c) Olup bin iki yüz altmış üç adım 25d) Kerametle nişanı urdu şâhım 26a) Değil vüs'-i beşer bu zûr u kuvvet 26b) Kerâmettir kerâmettir kerâmet 26c) Cemî fende izhâr-ı mahâret 26d) Cenâb-ı hazret-i haktan inâyet 27a) Nice âsârlar icat kıldı 27b) Hüner erbâbını irşat kıldı 27c) Nişanı urdukça ol sultan-ı zîşan 27d) İsbet ettire her işte Yezdân 28a) Olup her demde feyz-i hakka mazhar 28b) Cenab-ı Hızır ola ol şaha rehber 28c) Heman yaz Nâşidâ vasf-ı cemilin 28d) Ki mazmun ola aynı selsebilin 29a) Bu resme erdi menziller hitama 29b) Nişan-ı şehle miskiyyü'l-hitama 29c) Akarsa hâmeden tarihi cesbân 29d) Nişan kıldı yine şâh-ı cihan [ban] 30a) el-Abdü'l fakir ed-dâi 30b) Sene 1205 30c) Mehemmed Esad el-Yesârî 31) gufira zünübühü

8.11. Paşabahçe'de III. Selim Adına Dikilen Nişan Taşı (1205/1790-1791)

Paşabahçe'de Sultani'ye parkının içerisindeki üstüvâne nişan taşı III. Selim adına 1205/1790-1791 tarihinde dikilmiştir. Mermerden yapılmış olan nişân taşı alttan yukarıya doğru genişlemekte olup 1.70 m. yükseliğindedir. Tepe noktası biri büyük biri küçük iki dairesel boğumla son bulmaktadır. Tarih satırıyla birlikte on üç satıra sahip bu taşık kitâbesi karıncalandığından maalesef yazıları tam olarak okunamaktadır.⁶² (Şekil 56)

62 Acar, *Nişan Taşları*, 195.

Şekil 56. Üstüvane nişan taşının genel görünümü

جناب حضرت سلطان سليم خان جهانبانك 1

... اوله افزون 2

- 1) *Cenâb-ı hazreti Sultan Selim Han-ı cihanbânın*
2) *Ola efzun ...*

8.12. Teşvikiye Camii Avlusunda Bulunan ve III. Selim Adına Dikilen Nişan Taşı (1205/1790/1791)

Teşvikiye Câmii'nin avlusunda bulunan bu nişan taşı III. Selim'in 1260 gezden tüfekte testiği vurduğu için 1205/1790-1791 tarihinde dikilmiştir. Mermerden yapılmış olan taş kare kaide üzerinde alttan yukarıya doğru genişleyen bir üstüvâne şeklinde olup yüksekliği 4 m. civarındadır. Kitâbesi Yesâri'ye âit olan taşın üst kısmında III. Selim'in tuğrası bulunmaktadır. Tarih kısmı dahil yirmi üç satıra sahiptir. (Şekil 57)

Şekil 57. Nişan taşının genel görünümü

1	Şahneşeh bây u kda sultan kr bî lqa
2	darnde feyż xda فرمان روای بحر و بر
3	sultan selim kamran ظلّ جناب مستعان
4	şâyeste dr xaqaniyan اولسه aka drbandr
5	hem pîşah çnbçd hem dâur عالی پسند
6	avsafne yuq çd v ed çrx aylsk dż v kher
7	aşbu محلّ çanfza tşریفینه اولدی سزا
8	اول dâur rstm vga hem prt v şms v qmr
9	اول پادشه بن پادشه شاهنشہ انجم سپه
10	aşbu drxt çlwe ke aynkde çun نور بصر
11	طبعی همایونی همان میل ایتدی قونسون بر نشان
12	قیلدی تفنک زرنشان دست شریفک چون مقر
13	بیک ابکیوز التمش عدد کز منزلی بولدقده حد
14	ایتدی تفنکن زیب ید اقباليله باکر و فر
15	اولدی تفنک آتش فشان ماننده برق جهان
16	اوردی سبویی بیکمان اولدی همان زیر و زبر
17	شاعرلکن کلدی یری صرف ایله دż v کوهری
18	پر نعمه قیل کلک تری بیک بیلده اولمز بو اثر
19	یازدی قلم غایت ادق احسانه اولدک هم مستحق
20	تاریخی یاز بافیض حق شاباش ایده اهل منر
21	اندی تفنک ضربيله اهل هنر تا کیم بيله
22	اورد سبویی سربيله سلطان سلیم نامور
23	سنه ۱۲۰۵

1) Şâhenşeh-i bây u gedâ sultan-ı kerrübî lika 2) Dârende-i feyż-i Hudâ ferman-revâ-yı bahr u ber 3) Sultan Selim-i kâmuran zıll-i cenâb-ı müstean 4) Şâyestedir hâkaniyan olsa âna debândır 5) Hem padişah-ı ced-be-ced hem dâver âli-pesend 6) Evsâfına yok hadd ü add harc eylesin dürri-güher 7) İşbu mahall-i can-fezâ teşrifine oldu sezâ 8) Ol dâver-i Rüstem vega hem pertev-i şems ü kamer 9) Ol padişah bin padişah şâhenşeh-i encüm-sipeh 10) İşbu dıraht-ı çilve-gehetik de çün nur-ı basar 11) Tab ‘-ı hümayûnu heman meyletti konsun bir nişan 12) Kıldı tüfenk-i zernişan dest-i şerifin çün makar 13) Bin iki yüz altmış aded gez menzili bulduk da had 14) Etti tüfenkin züb-i yed ikbaliyle bâ-kerr ü fer 15) Oldu tüfenk ateş-feşan mânende-i berk-i cihan 16) Urdu sebûyu bî-gümân oldu heman zîruzeber 17) Şâirliğin geldi yeri sarfeyle dürri-i gevheri 18) Pür nağme kıl kılîk-i teri bin yılda olmaz bu eser 19) Yazdı kalem gâyet adak ihşana oldun hem müstehak 20) Tarih-i yaz bâ-feyż-i Hak şâbaş ede ehl-i hüner 21) Etti tüfenkin darbıyla ehl-i hüner tâ kim bile 22) Urdu sebûyu sürbile Sultan Selim-i nâmver 23) Sene 1205

8.13. Topkapı Sarayı Bahçesinde Bulunan ve III. Selim Adına Dikilen Lahanalı Nişan Taşı 1205/1790-1791

III. Selim'in 434 adımdan tüfek ile yumurtayı vurduğu için 1205/1790-1791 tarihinde bu nişan taşı dikilmiştir. Form ve süsleme özellikleri bakımından diğer nişan taşlarından farklılıklar göstermektedir. Mermerden kübik bir gövdeye sahip olan taşın yüksekliği 4.50 m, eni ise 36 cm'dir. Kaide kısmında barok üslubunda süslemeler bulunmaktadır. Sadece ön cephesinde yazı bulunan taşın diğer üç çehresi sarmaşık güllerle bezenmiştir. (Şekil 58) Taşın köşelerinde ise sütunçeler işlenmiş ve bu sütunçelerin taşıdığı bir kaide üzerine kat kat yapraklı bir lahana yerleştirilmiştir.⁶³ (Şekil 59) Nişan taşının kitâbesi hattat imzasının bulunduğu satır ile birlikte yirmi satırdır. Kitâbedeki mısralar İbrahim Nâşid Bey'e âittir.⁶⁴

Şekil 58. Lahanalı nişan taşının üst kısmı

63 Topkapı Sarayı'nda askeri bölge içerisinde bulunan nişan taşının fotoğraflarının tarafımızdan çekilmesine izin verilmediği için Milli Saraylar Müdürlüğü'ne dilekçe ile yaptığımız başvuru sonucu temin edilen görseller kullanılmıştır. Askeri bölge içerisinde III. Selim'e âit üstüvane bir nişan taşı daha bulunmaktadır. Büyük kısmı kırılmış olan nişan taşının kitâbesi Yesârî'ye âit olmakla birlikte ketebe kısmı ve birkaç kelimesi hariç günümüze ulaşmamıştır. bk. Acar, *Nişan Taşları*, 185.

64 Acar, *Nişan Taşları*, 195.

Şekil 59. Nişan taşının genel görünümü

ماشاءالله	1
حضرت سلطان سلم خان ابن سلطان مصطفى	2
مظهر اتمش ذاتتی حق فنون اكمله	3
باحصوص كيم تفنك اندازلق فننده هيچ	4
بر نظیری كمدی ممكنی بر داخی كله	5
بيضة سيمرغ قونسه قلة قافا اكر	6
دانه سرب تفنكيه اوروب آنى دله	7
كلى اقباليه بر كون قصر اسحاقيه	8
قهرمانى طوريله الدى تفنكىنى النه	9
درتيوز سكر ادم بردن مقدم بيضه يى	10
اورمش ايدى شمى سبقت ايتدى اما اوله	11
يعنى كيم درتيوز اتوز درت خطوه كلى بالتمام	12
اهتمام تاميله تعداد اولوب بو مرحله	13
اويله بر همتيله قيردى بيضة بيضاي كيم	14
آسمان نه رواقه ويردى ضريبى ولوله	15
طقوزنجى رتيده اورمق كرامندر بونى	16
آتم اولمام كر قسم ايتسم كتاب منزله	17
ناشدا حامم جواهر قوندورر تاريخنه	18
بيضه يى سلطان سلم جم شكوه اوردى هله ۱۲۰۵	19
العبد الفقير الداعي محمد اسعد اليسارى غفر الله ذنوبه	20

1)Maşallah 2) Hazreti Sultan Selim Han İbn Sultan Mustafa 3) Mazhar etmiş zâtını Hak fûnun-ı ekmele 4) Bâhusus kim tüfenkendazlık fenninde hiç 5) Bir naziri gelmedi mümkün mü bir dahi gele 6) Beyze-i simurg konsa kulle-i Kaf'a eğer 7) Dane-i sürb-i tüfenkiyle urup ânı dele 8) Geldi ikbâliyle bir gün Kasr-ı İshakiyye'ye 9) Kahramanî tavriyla aldı tüfenkini eline 10) Dört yüz sekiz adım yerden mukaddem beyzayı 11) Urmuş idi şimdi sebkât etti ammâ evvele 12) Yani kim dört yüz otuz dört hatve geldi bittamam 13) İhtimam-ı tamiyla tâdat olup bu merhale 14) Öyle bir himmetiyle kirdi beyze-i bayzayı kim 15) Âsuman-ı nüh-revâka verdi darbı velvele 16) Dokuzuncu rütbede urmak keramettir bunu 17) Âsim olmam ger kasem kitâb-ı münzele 18) Nâşida hâmem cevâhir kondurur tarihine 19) Beyzeyi Sultan Selim-i cem-şüküh urdu hele 1205 20) el-Abdü'l- fakirü'd-dâi Mehmed Esad el-Yesârî gafarallahu zünûbehu

8.14. Aynalıkavak Kasrı Kitâbe ve Yazıları (1206/1791-1792)

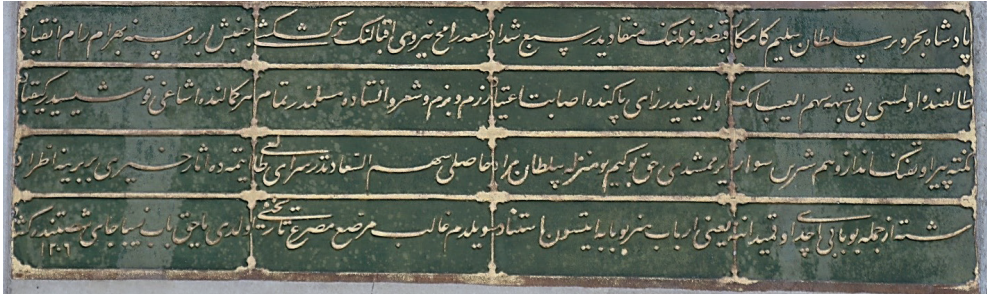
Haliç kıyısında *Tersane Sarayı* veya *Aynalıkavak Sarayı* olarak isimlendirilen yapı topluluğunun inşasına ilk olarak ne zaman başlandığı tam olarak bilinmemektedir. Aynalıkavak isminin nereden geldiği ile ilgili farklı rivâyetler vardır. Burası zamanla birçok birimi barındıran büyük bir sahil sarayı haline gelmiştir. Aynalıkavak Sarayı gerek politik görüşmelere gerekse düğün ve eğlencelere ev sahipliği yapmıştır. Sarayın inşa edildiği bölge olan Tersane Bahçesi'nde yapımı kesin olarak bilinen ilk kasır I. Ahmed (1603-1617) döneminde inşa ettirilmiştir. IV. Mehmed (1648-1687) döneminde yangın geçiren saray sultan tarafından tekrar tamir ettirilmiştir. Sonraki dönemlerde I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1808) tarafından da onarılmıştır. Saraydan günümüze sadece III. Selim döneminde inşâ edilen kasır ulaşmıştır. Etrafı duvarlarla çevrili ve denizle bağı olmayan bu kasır dışındaki diğer yapılar tersanenin genişlemesi sonucu kaybolmuştur. Günümüze ulaşan bu kasır uzunlamasına bir plana sahip ve çifte divanhâne etrafında yer alan odalardan müteşekkildir. Arazinin meybinden dolayı ayrıca bir bodrum katı da bulunmaktadır.⁶⁵

Aynalıkavak Kasrı'nın mermere mahkuk iki kitâbesi ile kasrın içerisinde kalem iş olarak pencere üstlerine nakşedilen kuşak yazıları Yesârî'ye âittir. Memer kitâbelerden bir tanesi Okmeydanı tarafından girişi sağlayan büyük kapının üzerinde diğeri ise kasra yandan girişi sağlayan kapının üzerindedir. Yesârî'nin taşta mahkuk olmayan tek kuşak yazısı Aynalıkavak Kasrı'ndadır. Bu yazıların yazılmasını III. Selim bizzat Yesârî'den kendisi talep etmiştir. Sultan hattatı Topkapı Sarayı'na davet edip 12500 kuruş ihsan ve iltifatla Şeyh Galib'in beyitlerini yazmasını istemiştir.⁶⁶ Kasırdaki yazılar İstanbul'da Yesârî'ye âit olduğu tesbit edilen en geç tarihli örneklerdir. Kitâbelerde imza bulunmayıp kasrın içerisindeki kuşak yazısında imzasına yer vermiştir.

Bahçeye girişi sağlayan kapının üzerindeki birinci mermer kitâbe dört sütunlu dörder satıra sahiptir. Kitâdeki şiir Şeyh Gâlib'e âittir. Şiirin son mısraları olan *Söyledim Gâlib murassa mısra-ı tarihi / Oldu ya Hak bâb-ı zibâ câ-yı şastında küşad 1206* beytinde tarih düşürülmüştür. (Şekil 60)

65 Semavi Eyice, *Aynakavak Kasrı*, İstanbul: TBMM Millî Saraylar, 2011, s. 10-47.

66 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekâyi", *Belleten*, Ankara: TTK, 1973, sy. 143, s. 622-623.

Şekil 60. Bahçe giriş kapısı üzerindeki kitâbe

d	c	b	a	
جنبش ابروسنه بهرام رام انقياد	سعد رامح نبروی اقبالنک ترکش کشی	قبضه فرمانک منقادیدر سبع شداد	پدشاه بحر و بر سلطان سلیم کامکار	1
هر کمالنده اشاغی قوشیسیدر کيقباد	رزم و بزم و شعر و انشاده مسلمدر تمام	اولدیغیدر رأی یکنده اصابت اعتیاد	طالعنده اولمسی بی شبيهه سهام العیب انک	2
ایتمده آثار خیر بربرینه اطراد	حاصلی سهم السعادتدر سرای طالعی	ارممشدی حق بو کیم بو منزله سلطان مراد	نکته پرا و تفنک انداز و هم شرین سوار	3
اولدی یا حق باب زیبا جای شصتنده کشاد ۱۲۰۶	سویلدم غالب مرّصع مصرع تاریخی	یعنی ارباب هنر بو بابه ایتسون استناد	اشته از جمله بو بابی اچدی اوقمیدانته	4

1a) *Padişah-ı bahr ü ber Sultân Selim-i kâm-kâr* **1b)** *Kabza-i fermanın münkaddidir seu- 'şeddâd*
1c) *Sa'd-ı ramih nîrû-yı iqbâliniñ tirkeş-keşi* **1d)** *Cünbüş-i ebrusuna Behram râm-ı inkiyâd*
2a) *Tâline olması bî-şüphe sehmü'l'âyb anun* **2b)** *Olduğudur rey-i pâkinde isâbet-i itiyâd* **2c)**
Rezm ü bezm ü şîr ü inşâda müsellemdir tamam **2d)** *Her kemalinde aşâğı koşusudur Keykubad*
3a) *Nükte-pîrâ ve tîfêk endâz ü hem şîrin-süvâr* **3b)** *Ermemişti hâk bu kim bu menzile Sultân*
Murad **3c)** *Haşılı sehmü's-saadetdir saray-ı tali'i* **3d)** *Etmede de aşar-ı hayrı birbirine uşrad*
4a) *İşte ez-cümle bu bâbı açtı Okmeydanı'na* **4b)** *Yani erbâb-ı hüner bu baba etsin istinad* **4c)**
Söyledim Gâlib murassa mısra-ı tarihi **4d)** *Oldu ya Hak bâb-ı zibâ câ-yı şastında küşad 1206*

Kasra girişi sağlayan yan kapının üzerindeki mermer kitâbe ise iki sütunlu ikişer satıra sahiptir. Dört mısranın birleştiği noktada 1206 / 1791-1792 tarihi yer almaktadır. (Şekil 61)

Şekil 61. Kasrın yan giriş kapısı üzerindeki kitâbe

b	a	
عمود صبح اولمش آستان باب کاشانه	بور شوکتلو شاهم بو لطافتبخش ایوانه	1
کولر مصرعلری کویا دهان شوخ جانانه	اچلدقچه مثال عاشقان فریاد ایدر اما	2

1a) *Pür-şevketlü şâhim bu letâfet-bahş eyvana* **1b)** *Amûd-ı subh olmuş âsitan-ı bâb-ı kâşâne*
2a) *Açıldıkça misâl-i aşıkân feryad eder ammâ* **2b)** *Gelir mısralar güya dehan-şuh-ı cânana*

Kasrın içerisinde ki kuşak yazıları salon ve musiki odasının pencere üstleri ile binek kapısından girilen odanın kapı üzerlerinde yer almaktadır. (Şekil 62-88) Enderunlu Fâzıl ve Şeyh Gâlib'in şiirlerine yer verilen bu kuşak yazıları kalem işi tekniği ile yapılmıştır. Hatların restorasyon sonrası durumları estetik değerlerine zarar vermiştir. Kasrın içerisinde yirmi yedi tanesi salonda, on sekiz tanesi musiki odasında ve iki tanesi de binek kapısından girilen odada olmak üzere toplam kırk yedi beyit lacivert zemin üzerine yaldız ile işlenmiştir. Giriş salonundaki yazılar pencere ve kapı üstlerindeki basık yuvarlak kemerler içerisine yazılmıştır. Yesârî'nin kapı üzerinde *el-Abdü'd dâî Mehemmed Esad el-Yesarî güfıra zünûbuhû* şeklinde imzası bulunmaktadır (Şekil 79).

	b	a	
	آفتاب اغرامسون دائره قصره رهي	کيجه لر شعله مهتابه اندنر لکن	1

Şekil 62. Salondaki kuşak yazısının birinci beyti

1a) *Geceler şule-i mehtaba izindir lakin* **1b)** *Afîtab uğramasın dâire-i kasra rehi*

	b	a	
	هب لوندانه شکست ایلدی طرف کلهی	سروی مستانه روشلرله خرام ایلمده	2

Şekil 63. Salondaki kuşak yazısının ikinci beyti

2a) *Serv-i mestâne revişlerle hıram eylemede* **2b)** *Hep levendâne şikest eyledi taraf-ı külehi*

	b	a	
	باب والاسی اولور جمله سنک سجده کلهی	روزکار اوردیغی دم قصره رکوع ایلرلر	3

Şekil 64. Salondaki kuşak yazısının üçüncü beyti

3a) *Rüzgar vurduğu dem kasra riuku' eylerler* **3b)** *Bâb-ı vâlâsı olur cümlesinin secdegehi*

b	a	
هله بو بابده وار چرخ عنيدك كنهى	درکه قصره هلالی نیچون ایتمز حلقه	4

Şekil 65. Salondaki kuşak yazısının dördüncü beyti

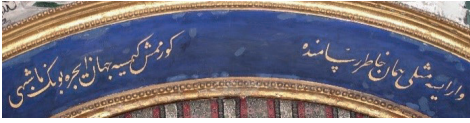
4a) *Der ki kasra hilâli niçün etmez halka* 4b) *Hele bu babda var çarh-ı anidin küheni*

b	a	
فلکک یلذی دشمنش کبی کلمش عتهی	نیچون ایتمز بو ثریاسنی آویزه قصر	5

Şekil 66. Salondaki kuşak yazısının beşinci beyti

5a) *Niçün etmez bu süreyyâsını âvize-i kasr* 5b) *Felekin yıldızı düşmüş gibi gelmiş atehi*

b	a	
کورممش کیمسه جهان ایجره بونک ما شبهی	وار ایسه مثلی همان خاطر رسامنده	6

Şekil 67. Salondaki kuşak yazısının altıncı beyti

6a) *Var ise misli heman hatır-ı ressâmında* 6b) *Görmemiş kimse cihânı içre bunun mâ şebhi*

b	a	
بور انک اویله لطاقتلی بو	کسب ایدر بوی کلابی کیجه نم دوشدکچه	7

Şekil 68. Salondaki kuşak yazısının yedinci beyti

7a) *Kesb eder büy-ı gül-âbı gece nem düştükçe* 7b) *Buranın öyle letâfetli bu ... ..*

b	a	
شاه والای جهانک اوله لی تختکهی	بو محل غیبه فر دوس جهان اولمزمی	8

Şekil 69. Salondaki kuşak yazısının sekizinci beyti

8a) *Bu mahal gıbtâ-i Firdevs-i cihan olmaz mı?* 8b) *Şâh-ı vâlâ-yı cihanın olalı tahtgehi*

b	a	
اوله مز قیبه ایوان فلک بارکهی	حضرت شاه سلیم خان معلاهمت	9

Şekil 70. Salondaki kuşak yazısının dokuzuncu beyti

9a) Hazret-i şâh-ı Selim Han muallâ-himmet 9b) Olamaz kubbe-i eyvan felek bâr-gehi

b	a	
رخ خورشید اولور تیرلرک بوسه ...	قوت شصت همایونی ایلیه قیلسه کشاد	10

Şekil 71. Salondaki kuşak yazısının onuncu beyti

10a) Kuvvet-i şast-ı hümâyûnu eyleye kulsa küşad 10b) Rıh- ı hurşid olur tirlerin bûse ...

b	a	
سورمه اینتکده ایکی دیده سنه خاکر هی	میل چشم ایلمکه ترینی چرخک کوزی وار	11

Şekil 72. Salondaki kuşak yazısının on birinci beyti

11a) Meyl-i çeşm eylemeye terini çarhın gözü var 11b) Sürme ettikde iki didesine hâk-i rehi

b	a	
رستم زال رکابنده بر ادنا سهی	بو عنایات خدا داد ایله حقا اوله مز	12

Şekil 73. Salondaki kuşak yazısının on ikinci beyti

12a) Bu inâyet-i hüdü dâd ile olamaz 12b) Rüstem-i zâl rikâbında bir ednâ sehî

b	a	
بارک الله زهی قوت شاهانه ربی	قدسیانندن ایریشور نعره هواجیلرله	13

Şekil 74. Salondaki kuşak yazısının on üçüncü beyti

13a) Kuddisiyândan erişirdi na 're havacılarla 13b) Bârekallah zehî kuvvet-i şâhane rabbî

b	a	
دشسه بر زره ناچیزه	أفتابك الله موم ويرر	14
مبارك	نورندن	
...		

Şekil 75. Salondaki kuşak yazısının on dördüncü beyti

14a) *Âfitabın eline mum verin nurundan* 14b) *Düşse bir zerre nâçize mübârek ...*

b	a	
دلبرانك مكر الآ اوله	قالمدى دور زماننده	15
زلف سيهى	پریشان خاطر	

Şekil 76: Salondaki kuşak yazısının on beşinci beyti

15a) *Kalmadı devr-i zamanında perîşan-hatır* 15b) *Dilberânın meğer illâ ola zülfi siyahı*

b	a	
فلكك ظاهر اوله	تاكه آيننه عالمده شبان	16
صورت خورشيد و مهى	روزان	

Şekil 77. Salondaki kuşak yazısının on altıncı beyti

16a) *Tâ ki âyine-i âlemde şuban-ı rûzân* 16b) *Felekin zâhir ola suret-i hurşid vü mehi*

b	a	
بر قرار ايليه مولای	قصر دولتده سعادتله	17
تعالی او شهی	صفای دل ايله	

Şekil 78. Salondaki kuşak yazısının on yedinci beyti

17a) *Kasırda devlette saadetle safa-yı dil ile* 17b) *Ber-karar ile eyleye mevlâ-yı taâla o şehi*

	b	a	
	بارك الله بلى شاه جهان ... العبد الداعي محمد اليسارى غفر الله ذنبه ١٢٠٦	دوشسه تاريخى بو مصر عله مناسب فاضل	18

Şekil 79. Salondaki kuşak yazısının on sekizinci beyti

18a) *Düşse tarihi bu mısrala münasib Fâzıl* 18b) *Barekallah belî şâh-ı cihan ...*
el-Abdü'd dâi Mehemmed Esad el-Yesarî gufira zünûbuhû 1206

	b	a	
	ايلسون ساكه حسدلر فلكك مهر و مهى	سنى تشریف ايدوب ای قصر جهان بادشهی	19

Şekil 80. Salondaki kuşak yazısının on dokuzuncu beyti

19a) *Seni teşrif edip ey kasr-ı cihan bâdşehi* 19b) *Eylesin sana hasedler felekin mihr u mehi*

	b	a	
	سعد و قاصك اوميدانى ايله خانقهی	بيشكاهنده تماشاسى مفرح حقًا	20

Şekil 81. Salondaki kuşak yazısının yirminci beyti

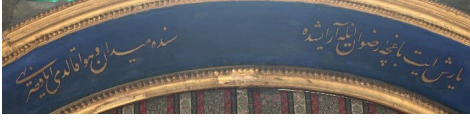
20a) *Pişgâhında temâsası müferrih hakka* 20b) *Sa 'd Vakkas'ın ümidâmı eyle hangâhı*

	b	a	
	بلبلان چه چه ايدوب عشقله آرتر ولهى	طاغندن نعره يا حق صدا اوردقچه	21

Şekil 82. Salondaki kuşak yazısının yirmi birinci beyti

21a) *Dağdan na 'ra-yı yâ Hakk sada urdukça* 21b) *Bülbülân çeh çeh edip aşkla artar velehi*

b	a	
سندھ میدان و هوا قالدی ایا قصر بهی	یارش ایت باغچه رضون ایله آرایشده	22

Şekil 83. Salondaki kuşak yazısının yirmi ikinci beyti

22a) *Yarış et bağçe-i rıdvân ile arayıştâ* 22b) *Sende meydan ve hevâ kaldı kasr-ı behî*

b	a	
قصر دن تیر آتوب جانب میدانہ کھی	کاه شوکت ایله تشریف ایدوب اول شاه جهان	23

Şekil 84. Salondaki kuşak yazısının yirmi üçüncü beyti

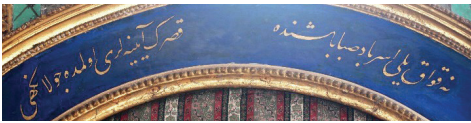
23a) *Gah-ı şevket ile teşrif edip ol şâh-ı cihan* 23b) *Kasırdan tir atıp cânib-i meydana gehî*

b	a	
بحر ویر سمتنه نظاره ایدر پیشکھی	سیر ذونمای کاهیجه کیجه صحرا	24

Şekil 85. Salondaki kuşak yazısının yirmi dördüncü beyti

24a) *Gâhîce seyr-i zü-nümâ-yı gece sahara* 24b) *Bahr u ber semtine nezzâra ider pişgehi*

b	a	
قصرک اینه لری اولمده جولانکھی	نه قواوق یلی اسر باد صبیا باشنده	25

Şekil 86. Salondaki kuşak yazısının yirmi beşinci beyti

25a) *Ne kavak yeli eser bâdı sabâ başında* 25b) *Kasrın âyineleri olmada cevelangehi*

b	a	
کله مز باد صبا قصر همایونه تهی	سعد اقبالی هدیه کتورر کلدکجه	26

Şekil 87. Salondaki kuşak yazısının yirmi altıncı beyti

26a) *Sa 'd-ikbâli hediyye getirir geldikçe* 26b) *Gelemez bâd-ı sebâ kasr-ı hümâyuna tehî*

b	a	
چکلوب پرده کبی بانلرینه ...	چشم خورشید تماشاسنه عاشق اما	27

Şekil 88. Salondaki kuşak yazısının yirmi yedinci beyti

27a) *Çeşm-i hurşid temaşasına âşık amma* 27b) *Çeklibil perde gibi yanlarına ...*

Musiki odasındaki kuşak yazısında Şeyh Gâlib'e ait olan beyitler lacivert zemin üzerine yaldızla kalem işi olarak işlenmiştir. (Şekil 89-104)

b	a	
که اولدر ایلین جمله عباد غصّه دن آزاد	شهینشاه جهان سلطان سلیم معدلت معتاد	1

Şekil 89. Musiki odasındaki kuşak yazısının birinci beyti

1a) *Şehinşâh-ı cihan Sultan Selim-i ma'delet-mu'tad* 1b) *Ki oldur eyleyen cümle ibâdî gussadan azâd*

b	a	
اساس دولتہ شمدی یکیدن قوردی بر بنیاد	مرور دهر ایله یگ اندراسه مائل اولمشکن	2

Şekil 90. Musiki odasındaki kuşak yazısının ikinci beyti

2a) *Mürûr-ı dehr ile pek indirâsa mâil olmuştı* 2b) *Esâs-ı devlete şimdi yeniden kurdu nevbünyâd*

b	a	
جهانکیر زماندر شبهه سز الله ایده امداد	نظام اولن بولديرمه در دنیايه مقصودی	3

Şekil 91. Musiki odasındaki kuşak yazısının üçüncü beyti

3a) *Nizâm-ı evvelin buldurmadır dünyaya maksûdu* 3b) *Cihangir-i zamandır şüphesiz Allah ide imdat*

	b	a	
4	همان ادنی نگاهله یاپر بی زحمت استاد	نظر کیم ایلمه بر جانبه معمور اولور فی الحال	

Şekil 92. Musiki odasındaki kuşak yazsının dördüncü beyti

4a) *Nazar kim eylese bir cânibe mamur olur fi'l-hâl* 4b) *Heman ednâ nigâhıyla yapar bî-zahmet üstâd.*

	b	a	
5	ایدوب اظهار قدرت بر نفسله ایلدی آباد	خصوصا اشته بو قصر معلاً طاق ر عنانی	

Şekil 93. Musiki odasındaki kuşak yazsının beşinci beyti

5a) *Husûsâ işte bu kasr-ı muallâ tâk-ı ranâyı* 5b) *Edip izhâr-ı kudret bir nefesle eyledi âbâd*

	b	a	
6	اکر رنگ بهاری سورسه تصویر ایله مز بهزاد	نه قصر اما که حیرت بخش نظر خیال اندیش	

Şekil 94. Musiki odasındaki kuşak yazsının altıncı beyti

6a) *Ne kasr ammâ ki hayret-bahş-ı nüzzâr-ı hayal-endiş* 6b) *Eğer reng-i baharı sürse tasvir edemez Bihzad*

	b	a	
7	نظامی انتظامی داستان خلدی ایلمر یاد	نه قصر اما که هفتورنک خسرو نقش دیواری	

Şekil 95. Musiki odasındaki kuşak yazsının yedinci beyti

7a) *Ne kasr ammâ ki heftü renk-i Hüsrev naqş-ı duvarı* 7b) *Nizâmî intizamî dâsitan-ı huldu eyler yâd*

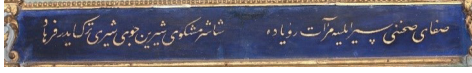

	b	a	
8	اولور جای ظهور مرغ عنقا بیضه فولاد	نه قصر اما که دشسه سایه سندن تربیت کانه	

Şekil 96. Musiki odasındaki kuşak yazsının sekizinci beyti

8a) *Ne kasr ammâ ki düşse sayesinde terbiyet kâne* 8b) *Olur cây-ı zuhur-ı mürg-ı anka beyze-i fülâd*

	b	a	
	شائش مشکوی شیرین جوی شیری ترک ایدر فرهاد	صفای صحنی سیر ایلسه مرآت رویاده	9

Şekil 97. Musiki odasındaki kuşak yazsının dokuzuncu beyti

9a) *Safâ-yı sahnını seyr eylese mirât-ı ruyada* 9b) *Şaşırmiş kûy-ı Şirin cây-i şîri terk eder Ferhad*

	b	a	
	کلوب یوز سورمکه در باتدن ایلمر دائم استمداد	ایدوب برج حملدن مهر عالم حسنی تحسین	10

Şekil 98. Musiki odasındaki kuşak yazsının onuncu beyti

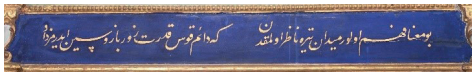
10a) *Edip burc-ı hamelden mihr-i âlem hüsnünü tahsin* 10b) *Kılıp yüz sürmeyedir derbandan eylerim dâim istimat.*

	b	a	
	سزادر چار رکن دینسه بردوش ایلمش اوتاد	اچنده جلوه کر قطب زمان اول شاه دور اندر	11

Şekil 99. Musiki odasındaki kuşak yazsının on birinci beyti

11a) *İçinde cilve-ger kutb-ı zaman ol şâh-ı devrandır* 11b) *Sezadır çâr rüknün dense berduş eylemiş evtd*

	b	a	
	که دائم قوس قدرت زور بازوسن ادر مزداد	بو معنا فهم اولور میدان تیغه ناظر اولمقدن	12

Şekil 100. Musiki odasındaki kuşak yazsının on ikinci beyti

12a) *Bu mana fehm olur meydân-ı türe nâzır olmaktan* 12b) *Ki dâim kavs-ı kudret zûr-ı bâzûsun eder müzdad*

	b	a	
	ایدر احسانه دائر مصرع برجسته لڑ انشاد	نشانگاہ ایلیوب خدمتده قائم اهل معنایی	13

Şekil 101. Musiki odasındaki kuşak yazsının on üçüncü beyti

13a) Nişangâh eyleyip hizmette kâim ehl-i manâyı 13b) Eder ihsana dâir misra-ı bercesteler inşâd.

	b	a	
	دعای دولتکدر هر دم اذکار دل ناشاد	بحمدالله که ابتدی بک نکاهک قدمی ترفع	14

Şekil 102. Musiki odasındaki kuşak yazsının on dördüncü beyti

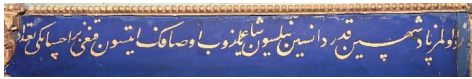
14a) Bi-hamdillah ki etti yek nigâhın kadrime terfi 14b) Dua-yı devletindir her dem ez-kâr-ı dil-i nâşâd

	b	a	
	اونتدم مدح و توصیفی خلوصم ایلدم ایراد	قصورم عفو قیل شوکتلو خنکارم سرور مدن	15

Şekil 103. Musiki odasındaki kuşak yazsının on beşinci beyti

15a) Kusurum avf kıl şevketli hünkarım sürûrundan 15b) Unuttum medh ü tavsihi hulûsum eyledim îrâd

	b	a	
	یازوب اوصافک ایتسون غنغی بر احسانکی تعداد	ز اولمز پادشهبین [قدر]سو دانسین نیلسون شاعر	16

Şekil 104. Musiki odasındaki kuşak yazsının on altıncı beyti

16a) Söz olmaz padişeh-i kadir-dansın neylesin şâir 16b) Yazıp evsafın etsin hangi bir ihsanını tâdat

8.15. Topkapı Sarayı Kubbealtı Duvarında Bulunan Kitâbe (1207/1792-1793)

Topkapı Sarayı'nda nişan taşları dışında Yesârî'ye âit olduğu bilinen iki kitâbe vardır. Bunlardan birincisi Kubbealtı'nın kırma çatılı revakları altındaki dış cephededir. Yüzümüzü yapıya döndüğümüzde sol tarftaki kitâbe Yesârî'ye âit olmandır. Kubbealtı sarayda üst düzey bürokratların sultan nezaretinde devlet işlerini görüşüp karara bağladıkları yerdir. İlk olarak

Fatih Sultan Mehmed döneminde inşâ edilmekle beraber sonraki devirlerde birçok kez onarım görmüştür. Bu bakım ve tamirlerden bir kısmı III. Selim ve II. Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Divân-ı Hümâyün'un dış cephesindeki kitâbelerde sultanlara medhiyeler dizilerek yapılan bu tamirlere işaret edilmektedir.⁶⁷ (Şekil 105)

Şekil 105. Kubbealtının dış cephesinde bulunana kitâbeler

Mermere çift sütun ve yirmi satır halinde hakkedilen kitâbedeki mısralar Şeyh Gâlib'e (ö. 1799) âittir. Kitâbenin alt ve üst kısımlarında barok süslemeler yer almaktadır. Ayrıca alınlık kısmında III. Selim'in tuğrası bulunmaktadır. Kitâbenin son kısmındaki *Füyuz-ı sırr-ı ilhamiye Galib geldi bir tarih / Selim Han yaptı hem-tâk-ı felek bu cây-ı dîvanı* 1207 mısrasında tarih düşürülmüştür. (Şekil 106)

67 Necdet Sakaoğlu, *Tarih, Mekanları, Kitâbeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun-Topkapı Sarayı*, İstanbul: Denizbank, 2002, s. 117-118.

Şekil 106. Kubbealtında Yesârî'ye âit olan kitâbenin genel görünümü

a	b	
جهانك انتظامه طوتدى يوز حال پريشاني	سلیم خان كرمور كامياب اليتدكده دوراني	1
اودر صاحبققران نو ظهور نسل عثمانی	مجدد اولديغي دنيا و دینه كوندن اظهردر	2
يقار اعدای ديكك باشنه دنياي ویرانی	جهانی یاپدیروب معموره امن و امان ایلر	3
بونى الحاح ایدر دائم اكا توفیق یزدانی	نظام نو ویروب تجدید ایدر بنیان اقبال	4
سوزنده قهراماندر وصف اولنماز شوکت و شانی	کرمده بهلواندر حمله سنده شیر غزاندر	5
ملوك سالفه صان بوندن اوكرنمش جهانیاى	بیلور ترتیب دولت رسمنی بخت همایونی	6
كروه عسكری و زمرة اعیان ارکانی	قیلوب تعیین خدمت فرق تمییز ایلدی بربر	7
مكر لازم دكلمیدی آچارسك چشم امعانی	بو دیوانكاه عالی بی بو رسمه ایلمك تعمیر	8
نظام دینی رسم دولتی ناموس شاهانی	عجب طرز بلند قویدی الحق ایلیوب تکمیل	9
حریمنده نمودار ایلدی صف صف سروشانی	معلى قبه افلاکی کویا ایندیروب خاکه	10
در و دیواری نظاره اولوب مرأت خیرانی	تماشاسنده محشرکاه دهشت عکس ایدر جانه	11
ان اول سیر ایدرلر خاکبوس مهر تابانی	حضوره یوز سورن ارکان دولت چرخ رفعتدن	12
جهاد اسبابنی هم بویله تنظیم ایلر عرفانی	بو رسم نو ظهور انموزج اولسون چشم اعدایه	13
بولنمز لاجوردی قبه نك التنده اقرانی	او بر شاه جهان رشد و همتدر كه الحاصل	14
شفا ساز اولدی احیا ایلدی سلطان سلیمانی	چقوب قانون دولت پرده دن اولمشدی بی اهنك	15
بو ارام ایندیبر اعدای دینه تنك میدانی	سكون پر تمكندر علامت حمله شیره	16
اكر كورلرسه كورلر رعد و برق قهر سبحانی	تستر قیلسه طوبك سینه سنده كله الدانمه	17
الور اقلیم غیب لامکانی ملك امکانی	نه دم اندیشه سی تدبیر ایله باشلرسه تسخیره	18
مبارك ایده مولای یاپدیغی اثار و عمرانی	همیشه ذاتنه اقبال و شوکتله مرانجه	19
كرامات بلند اولیا اولسون نکهپانی	ایدوب تأیید راین معجزات سید الكونین	20
سلیم خان یاپدی همطاق فلك بو جای دیوانی ۱۲۰۷	فیوض سر الهامیله غالب کلدی بر تاریخ	21

1a) *Selim Han-ı kerem-ver kâm-yâb ettikte devrânı* 1b) *Cihânın intizama tuttu yüz hâl-i perişanı*
2a) *Müceddid olduğı dünya vü dine günden ezherdir* 2b) *Odur sâhibkiran-ı nev-zuhûr-ı nesl-i Osmanî* 3a) *Cihânı yaptıırıp mâmûre-i emn u eman eyler* 3b) *Yıkar a' da-yı dinin başına dünya-yı virânı* 4a) *Nizam-ı nev verip teccid eder bünyân-ı ikbâlî* 4b) *Bunu ilhah eder dâim ona tevfiğ-i yezdânî* 5a) *Keremde pehlivandır hamlesinde şîr-i garrandır* 5b) *Sözünde kahramandır vâsf olunmaz şevket ü şânı* 6a) *Bilir tertib-i devlet resmini baht-ı hümayunu* 6b) *Mülük-i salîfe san bundan öğrenmiş cihan-bânı* 7a) *Kılıp tayini hidmet fark u temyiz eyledi bir bir* 7b) *Güruh-ı askeri ve zümre-i ayan u erkânı* 8a) *Bu dîvangâh-ı âlîyi bu resme eylemek tamir* 8b) *Meğer lâzım değil miydi açarsan çeşm-i imânı* 9a) *Aceb tarz-ı bülenide koydu el-hak eyleyip tekmiil* 9b) *Nizâm-ı dîni resm-i devleti namus-ı şâhânî* 10a) *Mualla kubbe-i eflâki güya indirip hâke* 10b) *Haremide nümâdar eyledi saf saf sürüşânı* 11a) *Temaşasında mahşergâh-ı dehşet aks eder cana* 11b) *Der ü divarı nüzzara olup mirât-ı hayranı* 12a) *Huzura yüz süren erkân-ı devlet çarh-ı rifattan* 12b) *En evvel seyr ederler hâk-bus mihr-i tabanı* 13a) *Bu resm-i nev-zuhur enmûzec olsun çeşm-i a' daya* 13b) *Cihat esbâbını hem böyle tanzim eyler irfanı* 14a) *O bir şâh-ı cihan-ı rüşd ü himmettir ki el-hâsıl* 14b) *Bulunmaz laciverdi kubbenin altında akranı* 15a) *Çıkıp kanun-ı devlet perdeden olmuştı bi-aheng* 15b) *Şifâ-saz oldu ihyâ eyledi Sultan Süleymanı* 16a) *Sükun-ı pür-temekkündür alamet hamle-i şîre* 16b) *Bu âram ettirir a' da-yı dine teng meydana* 17a) *Tesettür kılma topun sinesinde gülle aldanma* 17b) *Eğer gürlerse gürlere ra'd u berk-i kahr-ı Sübhânı* 18a) *Ne dem endişesi tedbir ile başlarsa teshire* 18b) *Alur iklim-i gayb-ı lâ-mekânı mülk-i imkânı* 19a) *Hemişe*

zatına ikbâl ü şevketle muradınca **19b)** Mübârek ede Mevlâ yaptığı âsâr u ümrani **20a)** Edip teyid reyin mucizât-ı seyyidü'l-kevneyn **20b)** Kerâmet-i ülend-i evliya olsun nigâhban **21a)** Füyuz-ı sırr-ı ilhamiyle Galib geldi bir tarih **21b)** Selim Han yaptı hem-tâk-ı felek bu cây-ı divanı 1207

8.16. Eyüp Mihrişah Vâlide Sultan Sebil ve İmâret Duvarı Kitâbeleri (1209/1794-1795)

Eyüp'de Cülüs Yolu'na deniz tarafından girdiğimizde sağ tarafta Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nden sonra başlayıp yolun sonuna kadar devam eden yapılar topluluğu Mihrişah Vâlide Sultan Külliyesi'ne âittir. III. Selim'in annesi Mihrişah Vâlide Sultan (ö. 1805) tarafından 1792-1796 yıllarında Mehmed Ârif Ağa ve Ahmed Nurullah Ağa'nın başmimarlığı döneminde inşâ edilmiştir. Barok üslubuna sahip olan külliye sebil, çeşme, imârethâne, türbe ve mektepten müteşekkildir.⁶⁸ Ayrıca yapıların avlu ve bahçelerinde hazireler oluşmuştur. Külliyedeki sebilin saçak altında ve imâretin yol boyunca uzanan dış duvarının hâcet pencereleri üstlerinde Yesârî'nin yazıları mevcuttur. Onlarca metre devam eden bu yazılar mısra sayısı açısından olmasa da uzunluk açısından Yesârî'nin en uzun kuşak yazısıdır.

Sebilin tasarımında son derece güçlü plastik etki göze çarpmaktadır. Barok-Rokoko süsleme özellikleri üçlü sütunlarla ayrılmış şebekeli beş penceresinin alt kısımlarında, alınlıklarında ve onların da üstüne yerleştirilen kitâbe çevresinde yoğunlaşmıştır. (Şekil 107) Üstü geniş bir saçağa sahip kubbe ile örtülüdür. Sebilin sağında ve solunda ise aynı üslup özelliklerine sahip ve yapıyı tamalayan birer çeşme bulunmaktadır. Külliye'nin cülüs yoluna bakan cephesi birbirinden çok sade pilaster ile ayrılmış yuvarlak kemerli yirmi üç hâcet penceresi ve süslemenin daha yoğun olduğu iki kapıya sahiptir. (Şekil 108)

Bu yapıda da celi ta'lik ve celi sülüs birlikte kullanılmıştır. Celi sülüs kitâbeler çeşme ve kapılarda tercih edilmiştir. Sebilin sağ tarafındaki çeşmenin üst kısmında barok bir çerçeve içerisinde *Maşâallah kâne* hemen altında ise *Ve mine'l mâi külle şeyyin hay âyeti*⁶⁹, sebilin sol tarafındaki çeşmede ise tekrar *Maşallah kane* ve hemen altında *Ve sakahum rabbuhum şaraben tahûra* âyeti yer almaktadır.⁷⁰ Birinci kapının sağ üst köşesinde ki yuvarlak madalyon içerisinde *Lâilaeillallah* sol üst köşesindeki yuvarlak madalyon içerisinde ise *Muhammedün resûlullah* yazılmıştır. İkinci kapının kemeri üzerinde madalyon içerisinde *Maşallah* ve *İnnemâ nut'imukum li-vechillahi lâ nuridu minkum cezaen ve lâ şukurâ* âyeti yer almaktadır.⁷¹ Kapının sağ ve sol üst köşerinde ise III. Selim'in tuğrası bulunmaktadır. Bu yazıların bulunduğu kitâbelerde celi sülüs kullanılmıştır. Fakat hattat imzası bulunmamaktadır.

68 Gülbin Gültekin, "Mihrişah Valide Sultan Külliyesi", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, c. 5, s. 459-461.

69 Enbiyâ Suresi 30. âyet: Biz diri olan herşeyi sudan yarattık.

70 İnsan Suresi 21. âyet: Rableri onlara tertemiz bir içecek verir.

71 İnsan Suresi 9. âyet: Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.

Şekil 107. Sebil kitâbelerinin genel görünümü

Şekil 108. İmâret duvarındaki hâcet pencereleri üzerindeki kitâbelerin genel görünümü

Şebilde her biri dörder mısralık beş kitâbe bulunmaktadır. (Şekil 109-113) Kitâbelerdeki şiir Şeyh Gâlib'e âit olup *Gâlib kalemden akdı bil târihi hem-çün selsebil / Ashaba zemzem hem sebil ayn-ı safâ-yı Mihrişah* mısralarında tarih düşürmüştür.

1	مهد جناب سلطنت اكليل تاج مكرمت
2	معموره ساز مملكت صبح سپهر عز و جاه
3	كوش ايله قدر كوهرين او صاف ذات بهترين
4	خورشيديدر اول خاورين سلطان سليم جم سپاه

Şekil 109. Sebilin üstündeki birinci kitâbe

1) *Mehd-i cenâb-ı saltanat ikkil-i tâc-ı mekremet* 2) *Mamûre-sâz-ı memleket subh-ı sipîhr-i azz u câh* 3) *Güş eyle kadr-i gevherin o safzât-ı bihteri* 4) *Hurşididir ol hâverin Sultan Selim cem-i sipah*

5	بخش ايندى مال بيحساب دنيانى ايندى فيضياب
6	قرب ابى ائيه آب اجر اسنه قيلدى نگاه
7	بر نو سبيل ايندى بنا هم خوش ادا هم جانفزا
8	نزدك اصحاب صفار ضوان خلدہ شاهراه

Şekil 110. Sebilin üstündeki ikinci kitâbe

5) *Bahş etti mâl-i bî-hisâb dünyayı etti feyzyâb* 6) *Kurb-i Ebi Eyyüb 'a âb icrasına kıldı nigâh* 7) *Bir nev sebil etti binâ hem boş edâ hem canfezâ* 8) *Nezdik eshâb-ı safa Rıdvân-ı Halide şâhrâh*

Şekil 111. Sebilin üstündeki üçüncü kitâbe

9) *Güya ki bir kâşânedir revzenleri şâhânedir* 10) *Cennet midir âyanedir olmuş mahall-i iştibah*
 11) *Oldu bu yerde rev-nümâ mazmun tecrî tahtihâ* 12) *Kıldı keramette binâ ol dâver-i devlet penâh*

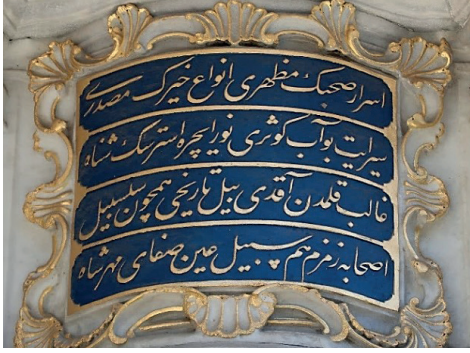
کویا بر کاشانه در روز نلری شاهانه در	9
جنتمیدر آیانه در اولمش محلّ اشتباه	10
اولدی بو یرده رونما مضمون تجری تحتها	11
قیلدی کرامتله بنا اول داور دولت پناه	12

Şekil 112. Sebilin üstündeki dördüncü kitâbe

13) *Etam için âfaki hep yaptı imâret müntehap* 14) *Ensardan eyler taleb nasr-ı livâyı padişah*
 15) *Yekpare ihsandır işi cûd-ı firavândır işi* 16) *İrvâ-yı atşandır işi her tavrı tevfiğ-i aleh*

اطعام ایچون آفاقی هب یاپدی عمارت منتحب	13
انصاردن ایلر طلب نصر لوای پادشاه	14
یکپاره احساندر ایشی جود فراواندر ایشی	15
اروای عطشاندر ایشی هر طورى توفیق آله	16

اسرار صحبتك مظهرى انواع خيرك مصدرى	17
سير ايت بو آب كوثرى نور ايچره استر سلك شناه	18
غلب قلمدن آقدى بيل تاريخى همچون سلسبيل	19
اصحابه زمزم هم سبيل عين صفای مهر شاه	20

Şekil 113. Sebilin üstündeki beşinci kitâbe

17) *Esrâr-ı subhun mazharı envâ-ı hayrın mastarı* 18) *Seyret bu âb-ı kevseri nûr içre istersen şinâh* 19) *Gâlib kalemden akdı bil târihi hem-çün selsebil* 20) *Ashaba zemzem hem sebil ayn-ı safâ-yı Mihrişah*

Sebilin sağ tarafındaki hâcet penceresinden başlamak üzere yol boyunca uzanan duvarın yirmi bir penceresi üzerindeki celî ta'lik kuşak yazısında şâir Vehbî'ye âit mısralar yer almaktadır. (Şekil 114-135) Ayrıca imarethânin birinci kapısının üzerinde ki *Küllî nefsin zâikatü 'l-mevt* âyeti-i kerimesi de celî ta'lik olarak yazılmıştır.⁷² Yesârî aynı âyeti on sene önce Fatih Sultan Mehmed Türbesi'nin içerisindeki kitâbede de yazmıştı. Buradaki yazının öncekinden farkı kaf (ق) harfinin keşidesiz olmasıdır. Yesârî imzasını türbe ile duvarın birleştiği noktada duvarın iç bükey hareketini yaptığı köşeye ayrı bir kitâbe olarak koymuştur. Ketebesinde *Harrerehu el-Abdü'd-Dâî Mehemed el-Yesârî gaferallahu zunubehu* ifadelerini kullanmıştır. Son beyitte *Zehi târih-i Vehbi feyz-i ruh çâryâr ile / İmaret buldu mevâyı Ebi Eyyüb Ensâri 1209* mısralarında tarih düşürülmüştür.

72 Ankebut Sûresi, 29:57: Her canlı ölümü tadacak.

	b	a	
1	جناب مهد علياي عطا بخش هممکاری	ولى نعمت خلق جهان سلطان سليم خانك	
2	انى رفعتله مهر برج عصمت ايلمش بارى	سپهرک تاجى يعن مهر شاه سلطان ديشانكم	

Şekil 114. İmaret duvarındaki kuşak yazısının birinci beyti

Şekil 115. İmaret duvarındaki kuşak yazısının ikinci beyti

- 1a) *Velinimet-i halk-ı cihan Sultan Selim Han'ın* 1b) *Cenâb-ı mehd-i ulyâ-yı atâ bahş-ı himem-kârı*
 2a) *Sipihrin tacı yâni Mihrişah Sultan-ı zîşân kim* 2b) *Âni ri'fatle mihr-i burç ismet eylemiş Bârî*

	b	a	
3	کمال زهد و عفتله بو کونه حسن اطواری	اولوردى لایق تحسینى کور سه حضره زهرا	

Şekil 116. İmaret duvarındaki kuşak yazısının üçüncü beyti

- 3a) *Olurdu lâıyk tahsini görse Hazreti Zehra* 3b) *Kemâl-i zühd ü iffetle bu güne hüsn-i etvârı*

	b	a	
4	زر و سم و جواهر میلی یوقدر ذره مقداری	نه دولتدر که خورشید جهان ارای طبعنده	

Şekil 117. İmaret duvarındaki kuşak yazısının dördüncü beyti

- 4a) *Ne devlettir ki hurşid-i cihan-ârâ-yı tabında* 4b) *Zer ü sim ü cevâhir misli yoktur zerre miktarı*

	b	a	
5	رضاء الله ایچوندر بی نهایه بئدل و ایئاری	نقود همت علیاسنی خیراته صرف ایلر	

Şekil 118. İmaret duvarındaki kuşak yazısının beşinci beyti

- 5a) *Nukud-ı himmet-i ulyâsını hayrata sarf eyler* 5b) *Rıza-ı Allah içündür bî nihâye bezl ü işarı*

	b	a	
	مباني اساس دينك اولدى لطفى معمارى	عبادتخانه لربنياد ايدوب اول جامع الخيرات	6

Şekil 119. İmaret duvarındaki kuşak yazısının altıncı beyti

6a) İbadethâneler bünyâd edip ol câmiü'l-hayrât 6b) Mebâni-i esâs-ı dinin oldu lutfü mimârî

	b	a	
	جهانده سويسو سر چاشمه احسانيدر جارى	زلال فيض جودى آب روى شان دولتدر	7

Şekil 120. İmaret duvarındaki kuşak yazısının yedinci beyti

7a) Zülâl-i feyz-i cûdî âb-ı rûyî şân-ı devlettir 7b) Cihanda sâbesü ser çâşme-i ihşândîr cârî

	b	a	
	قلمله قابل احصا دكلدر عشر معشارى	موفق اولديغى آثار خيرات مزاتك	8

Şekil 121. İmaret duvarındaki kuşak yazısının sekizinci beyti

8a) Muvaffak olduğı âsar-ı hayrât-ı merrâtin 8b) Kalemle kabil-i ihşâ değildîr öşr-i mi'şârî

	b	a	
	علمدار رسول الله جوار جنت انارى	خصوصا حوان احسانى ايليه دار التعميم اولدى	9

	b	a	
	زهي معمور قيلدى اويله دركاه پر انوارى	او ماواى معلا ده عمارى ايليوب بنياد	10

Şekil 122. İmaret duvarındaki kuşak yazısının dokuzuncu beyti

Şekil 123. İmaret duvarındaki kuşak yazısının onuncu beyti

9a) Hususa hân-ı ihşânî eyleye dar-ü'n-naîm oldu 9b) Alemdâr-ı Resûlullah civar-ı cennet âsârî

10a) O mevâ-yı muallada imâret eyleyip bünyâd 10b) Zehî mamûr kıldı öyle dergâh-ı pür envârî

b	a	
عجب خوشنود ایدوب روح رسول رب غفاری	قیلوب پر فیض نعمة سمت درگاه علمدارین	11

Şekil 124. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on birinci beyti

11a) *Kılıp pür feyz-i nimet semt-i dergâh-ı alemdârın* 11b) *Aceb hoşnud edip Rûh-ı Resûl-ı Rabb-ı Gaffarı*

b	a	
ابد دلسیر لطف ایندی نعم جویان اقطاری	مفاد لن تنالوا البرّ حتى تنفقوا اوزره	12

Şekil 125. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on ikinci beyti

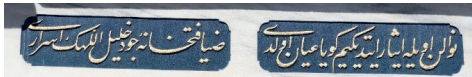
12a) *Müfad-i len tenâlu'l birru hatta tünfikü⁷³ üzere* 12b) *Ebed dil-sir-i lutfetti ni 'me cüyân akteri*

b	a	
که یوقدر جمع نذری آخرتدن غیری مختاری	عیاندر بویله بذل وایه بزونوالندن	13

Şekil 126. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on üçüncü beyti

13a) *Ayandır böyle bezl-i vâye-i birr u nevâlinden* 13b) *Ki yoktur cem-i zahr-ı ahiretten gayri muhtarı*

b	a	
ضیافتخانه جود خلیل اللہک اسرارى	نوالن اویله ایثار ایندیکیم کویا عیان اولدی	14

Şekil 127. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on dördüncü beyti

14a) *Nevâlin öyle isar ettikim güya ayan oldu* 14b) *Ziyâfethâne-i cûd-ı Halilullah'ın esrarı*

73 Âl-i İmran Suresi 92. âyet: Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz.

	b	a	
15	تهدیر دیر بکنمز کاسه خورشید زرکاری	او سمن طاسلردن وایه داران نعم البت	

Şekil 128. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on beşinci beyti

15a) *O simin taslardan vâye-darân-ı na'm elbet* 15b) *Tehîdir beğenmez kâse-i hurşid-i zerkârî*

	b	a	
16	او اطراف و حوالیک نیچه بچاره ناچارى	بلی محتاج ایدی بر بویله فیضا فیض احسانه	

Şekil 129. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on altıncı beyti

16a) *Beli muhtaç idi bir böyle feyzâ feyz-i ihsana* 16b) *O etraf ve havalinin nice biçâre-i nâçarî*

	b	a	
17	بو گونه نعمت آباد ضیافتگاه ابرارى	مقامنده بنا ایتمک نه توفیق الهیدر	

Şekil 130. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on yedinci beyti

17a) *Makamında bina itmek ne tevfik-i ilâhidir* 17b) *Bu gûne nimet-âbad ziyâfetgâh-ı ebrarî*

	b	a	
18	سزادر شاننه بویله هممکاری حنکاری	معلمدار دولت پناه شاه علمدر	

Şekil 131. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on sekizinci beyti

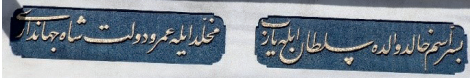
18a) *Mualla mâder-i devlet-penâh şâh-ı âlemdar* 18b) *Sezâdır şanına böyle himemkârî hünkârî*

	b	a	
19	دعای دولت و اقبالیدر اوراد و اذکارى	ادای حق شکر نان و نعمت ایلوب عالم	

Şekil 132. İmaret duvarındaki kuşak yazısının on dokuzuncu beyti

19a) *Edâ-yı Hakk şükr ü nân ü nimet eyleyip âlem* 19b) *Duâ-yı devlet ü ikbâlidir evrâd ü ezkârî*

	b	a	
	مخلد ايله عمر و دولت شاه جهاندارى	بسر اسم خالده سلطان ايله يارب	20

Şekil 133. İmaret duvarındaki kuşak yazısının yirminci beyti

20a) *Be-ser ism-i Hâlid Valide Sultan ile yâ Râbb* 20b) *Muhalled ile ömr ü devlet şâh-i cihandan*

	b	a	
	عمارت بولدى ماواى ابى ايوب انصارى	زهى تاريخ وهبى فيض روح چار يار ايله	21

Şekil 134. İmaret duvarındaki kuşak yazısının yirmi birinci beyti

21a) *Zehi târih-i Vehbi feyz-i ruh çârîâr ile* 21b) *İmaret buldu mevâyı Ebi Eyyüb Ensârî 1209*

	حزرة العبد الداعي محمد اسعد اليسارى غفر الله ذنوبه	22
--	---	----

Şekil 135. İmaret duvarındaki kuşak yazısının imza kitâbesi

22) *Harrerehu el-Abdü'd-Dâî Mehemmed el-Yesarî gaferallahu zunubehu*

8.17. Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağalar Taşlığı'nda Bulunan Kitâbe (1210/1795-1796)

Yesârî imzalı şimdîye kadar İstanbul'da tespit edilebilen en geç örnek Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağalar Taşlığı'nı da bulunmaktadır. (Şekil 136) Bu kitâbe Yesârî'nin vefatından üç sene öncesine aittir. Kitâbenin konulma sebebi öncekilerden çok farklıdır. III. Selim'in vekil-i genc-i vâlâsı [hazine vekili] Bilal Ağa tarafından Haremağaları Mescidine ziyaretçiler için koydurduğu iki sakalı şerif hakkındadır. İki sütun halinde sekiz mısralı kitâbede şâir Şâkir'in manzumesine yer verilmiştir. *Dedim ehl-i dile tarih-i tâmın şâkiren ben de / Ziyaret kıl habibü'l kibriyânın lihye-i pâkın 1210* mısrasında tam tarih düşürülmüştür. Kitâbenin sonunda *el-Fakir Mehmed Esad el-Yesârî gufira zünûbuhu* ifadeleriyle hattat imzası bulunmaktadır.

Şekil 136: Karaağlar Taşlığında bulunan kitâbe

b	a	
رسول اللّٰه نه زيبا بر اثر در قل وارسه ادراكك	تعالى الله نه زيبا بر اثر در باعث رحمت	1
خليل ياشالى صرف ايمكده خيره ذهن چالاکك	سلم خانك وكيل كنج والاسى بلال آغا	2
كورنجه لحيبتينك مظهر اسرار لولاكك	ألوب وضع ايلدي بو مسجده زوار ايجون لله	3
كيدر سين سيل غفرانى معاصى خار و خاشاكك	قرين ايتسون قيوله حضرت حق جمله اثارك	4
يانه نار حسدله قلبى دائم اهل اشراكك	صلوة ايله سلام اولدقجه هر دم پيشكاهنده	5
قرارى دائم اولدقجه جهانده آب ايله خاكك	مراد ايتيله قيلسون بهره ور هر دم جناب حق	6
يازه هر خطوه سنده اجر مملك اهل امسالك	همان داريننى معمور ايده اول ذات والائتك	7
زيارت قيل حبيب الكبر يانتك لحيه پاكك ۱۲۱۰	ديدم اهل دله تاريخ تامك شاكرا بنده	8
	الفقير محمد اسعد اليسارى غفر ذنوبه	9

1a) Taâlallah ne zîba bir eserdir bâis-i rahmet **1b)** Rasulullahın hidmetidir nazar kıl varsa idrâkin
2a) Selim Han 'ın vekil-i genc-i vâlâsı Bilal Ağa **2b)** Halil Paşalı sarf etmekte hayra zihn-i çâlâkin
3a) Alıp vaz eyledi bu mescide züvâr için Allah **3b)** Görünce liheteynin mazhar-ı esrâr-ı
levlâke **4a)** Karın etsin kabule hazret-i Hak cümle âsârın **4b)** Gidersin sel-i gufrânı maâsi har
u hâşakin **5a)** Salavat ile selam oldukça her dem pişgâhında **5b)** Yana nâr-i hasetle kalbi dâim
ehl-i işrâkin **6a)** Murâdâtıyla kılın behre-ver her dem Cenâb-ı Hak **6b)** Kararı dâim oldukça
cihanda âb ile hâkin **7a)** Heman dâreyinini mamur ede ol zât-ı vâlânın **7b)** Yaza her hatvesinde
ecr-i mislin ehl-i imsakin **8a)** Dedim ehl-i dile tarih-i tâmin şâkiren ben de **8b)** Ziyaret kıl habibü'l
kibriyânın lihye-i pâkin 1210 **9)** el-Fakir Mehmed Esad el-Yesârî gufira zünubehu

Sonuç

Ta'lik yazı 13. yüzyılda İran'da ortaya çıkmış olup 15. yüzyılın son çeyreğinden sonra Osmanlı coğrafyasında da beğenilerek kullanılan bir yazı türü olmuştur. Başlangıçta İran üslubunun etkisinde devam eden ta'lik hat Mehmed Esad Yesârî ile birlikte Osmanlı-Türk üslubu oluşmaya başlamıştır. Yesârî, levhaları kadar kitâbeleri ile de bu gelişime katkı sağlamıştır. Kitâbeleri payitaht olması sebebiyle özellikle İstanbul'daki mimari yapılar ve nişantaşlarında yoğunlaşmıştır.

Hattatın kitâbeleri hem dini hem de sivil mimari türlerinde yer almıştır. Kitâbelerin bulunduğu yapılar arasında 1 câmi (Beyleybeyi Câmii), 1 türbe (Fatih Türbesi), 1 medrese (I. Abdülhamid

Han Medresesi), 1 kütüphane (Hacı Selim Ağa Kütüphanesi), 1 ziyaretgâh (Hırkâ-i Şerif ziyaret mekânı), 2 çeşme (Emirgan I. Abdülhamid Han Çşmesi, Topkapı Hasan Ağa Çşmesi), 3 sebil (I. Abdülhamid Han Sebili, Reîsülküttâb Recâi Efendi Sebili, Mihrişah Vâlide Sultan Sebili), 1 sıbyan mektebi (Reîsülküttâb Recâi Efendi Sıbyan Mektebi), 1 imaret (Mihrişah Vâlide Sultan İmaret), 1 kasır (Aynalıkavak Kasrı), 1 tamir kitâbesi (Topkapı Sarayı Kubbealtı), 1 sakal-ı şerif kitâbesi (Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağalar Taşlığı), 4 nişan taşı (Teşvikiye Câmii avlusu, Beşiktaş-Ihlamur, Paşabahçe Sultaniye Parkı, Topkapı Sarayı Bahçesi) bulunmaktadır. Aynalıkavak Kasrı'nın içerisindeki kalem işleri hariç diğer kitâbelerin hepsi mermere mahkûktur.

Bazı yapılarda Mehmed Esâd Yesârî'nin ta'lik kitâbeleri ile birlikte celî sülüs kitâbeler de yer almaktadır. Topkapı Hasan Paşa Çşmesi, Vefâ Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mekteb ve Sebili, Emirgan Çşmesi bu yapılardandır. Emirgan çeşmesindeki celî sülüs yazılar Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyün'dan Mehmed Emin'e âittir. Diğer yapılardaki celî sülüs yazıların ketebebi bulunmamaktadır.

Yesârî kitâbelerin hepsine imzasını koymamıştır. Gülhane I. Abdülhamid Han Sebili, Bahçekapı I. Abdülhamid Han Medresesi, Fatih Türbesi, Teşvikiye Câmii avlusundaki nişantaşı, Topkapı Sarayı Kubbealtı duvarı kitâbelerinde imza yer almamaktadır. Yesârî imzalarında benzer ifadeleri farklı biçimlerde kullanmıştır Topkapı Hasan Ağa Çşmesinde *Ketebehu el-Fakir Mehmed Esad el-Yesârî* (1179/1765-1766), Vefâ Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili'nde *es-Seyyid Mehmed el-Yesârî gufira lehu* (1189/1775-1776), Beylerbeyi Câmii'nde *Ketebhü el-abd ed-dâi Mehmed Esad el-Yesârî* (1196/1781-1782), Hırka-i Şerif'in ilk ziyaret mekânında *el-Fakirü'l-müznibü'r-râci Mehmed el-Yesârî gufira zünûbuhû* (1196/1781-1782), Emirgan I. Abdülhamid Çşmesinde *Harrerehü el-Abdü'd-dâi Muhammed Esad el-Yesârî gaferallâhü zünubehü* (1197/1782-1783), Beşiktaş Ihlamur'da bulunan nişan taşında *el-Abdü'l-fakir ed-dâi Mehmed Esad el-Yesârî gufira zünubehü* (1205/1790-1791), Topkapı Sarayı bahçesindeki lahanalı nişan taşında *el-Abdü'l-fakirü'd-dâi Mehmed Esad el-Yesârî gaferallahu zünûbuhü* (1205/1790-1791), Aynalıkavak Kasrı'nda *el-Abdü'd dâi Mehmed Esad el-Yesârî gufira zünubehü* (1206/1791-1792), Eyüp Mihrişah Sultan İmaret *Harrerehü el-Abdü'd-Dâi Mehmed el-Yesârî gaferallahu zünubehü* (1209/1794-1795), Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağlar Taşlığında bulunan kitâbede ise *el-Fakir Mehmed Esad el-Yesârî gufira zünûbuhü* şeklinde ketebe koymuştur.

Yesârî'nin kitâbeleri I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) zamanına ait mimari yapılarda ve nişan taşlarında yer almaktadır. Hattatın imzasının yer aldığı en erken tarihli kitâbe 1179/1765-1766 yılına âit olan Topkapı Hasan Ağa Çşmesi kitâbesidir. En geç tarihli kitâbe ise 1210/1795-1796 yılına âit olan Topkapı Sarayı Harem Dairesi Karaağalar Taşlığı'nda bulunan kitâbedir. Kitâbelerin kronolojik dağılımına baktığımızda 1179/1765-1766 yılında bir, 1189/1775-1776 yılında bir, 1191/1777-1778 yılında bir, 1194/1780 yılında bir, 1196/1781-1782 yılında üç, 1197/1782-1783 yılında bir, 1199/1784-1785 yılında bir, 1205/1790/1791 yılında dört, 1206/1791-1792 yılında bir, 1207/1792-1793 yılında bir, 1209/1794-1795 yılında bir, 1210/1795-1796 yılında ise bir yapı bulunmaktadır.

Yesârî'nin kitâbelerinde bazen sultanın özel talebi üzerine olsa da (Aynalıkavak Kasrı'nda olduğu gibi) farklı şâirlere âit mısralara yer verilmiştir. Kitâbelerde şiiirleri olana şâirler arasında Lütîfî, Tevfîk, Namık, Afîf Efendi, Sermed, Veysi, İbrahim Nâşid Bey, Şeyh Galib, Fâzıl, Hayri ve Şâkir bulunmaktadır.

Yesârî felçli bir hattat olarak sahip olduğu yeteneği ve kişisel gayreti ile ta'lik yazının Osmanlı'daki seyrine yön vermiş hattatların başında gelmektedir. Gerek levha ve kitâbeleri gerekse yetiştirdiği talebeleri ile kendinden sonra oluşmaya başlayan Osmanlı-Türk ta'lik ekolünün gelişimine katkı sağlamıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Acar, M. Şinasi. *Osmanlı'da Sportif Atıcılık Nişan Taşları*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2013.
- Ağaoğlu, Mert - Altundağ, Ayhan. *Osmanlı Devri Müstakil İstanbul Kütüphaneleri*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2018.
- Ağaoğlu, Mert. "Sultan III. Mustafa ve Sultan I. Abdülhamid Devri İstanbul Çeşmeleri", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/19 (2018), 84-86.
- Aksu, Hüsamettin – Çobanoğlu, Ahmet Vefa. "Emirgan Meydan Çeşmesi", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 11 (1992), 19-22.
- Aktan, Ali. "Ta'lik Yazı ve İbrâhim Edhem'in Ruh'u't-Ta'lik'i". *Vakıflar Dergisi* 23 (1994), 255-281.
- Alparslan, Ali. "İmâd-ı Hasenî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/169-171. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Alparslan, Ali. "Mehmed Esad Efendi (Yesârî)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. 2/140. İstanbul: YKY, 2008.
- Alparslan, Ali. "Nesta'lik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/11-15. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Alparslan, Ali. *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: YKY, 2007.
- Ayverdi, İlhan. *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005.
- Bayat, Ali Haydar. "Yesârî Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Bir Hattı: Hırka-i Saâdet Odası Tamir Kitâbesi [1196/1782]", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu-Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001*. 97-104. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2002.
- Bayat, Ali Haydar. "Yesârî Mehmed Es'ad'ın Bilinmeyen Hattı", *Kubbealtı Akademi Mecmuası* 3 (2004), 39-48.
- Bayraktar, Nimet. "Üsküdar Kütüphaneleri", *Vakıflar Dergisi* 16 (1982), 45-59.
- Boydaş, Nihat. *Tal'ik Yazının Özellikleri ve Resim Sanatıyla Münasebeti* (Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 1984).
- Bülbül, Ahmet Hamdi. "Beylerbeyi Camii (Hamid-i Evvel Camii)'inde Onarım Faaliyetleri", *Vakıf Restorasyon*

- Yıllığı* 2 (2011), 117-126.
- Derman, M. Uğur. *Türk Hat San'atından Seçmeler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2017.
- Derman, Uğur. "Talik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/507-508. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Derman, Uğur. "Yesârî Mehmed Esad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/486-487. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Doğu, Emine Pınar. *Ta'lik Kitâbeler* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeterlilik Tezi, 1995).
- Egemen, Affan. *İstanbul Çeşme ve Sebilleri*. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1993.
- Erden, Hasan. "Hattat Mehmet Yesârî Efendi". *Pınar* 22/24 (Aralık 1973), 23-25.
- Ertuğ, Necdet (ed.). *İstanbul'un Tarihi Çeşmeler Külliyesi*. İstanbul: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.
- Eyice, Semavi. Aynakavak Kasrı, İstanbul: TBMM Milli Saraylar, 2011, s. 10-47.
- Gülersoy, Çelik. *Beşiktaşta İhlamur Mesiresi ve Tarihi Nişan Taşları*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınlarından, 1962.
- Gültekin, Gülbin. "Mihrişah Valide Sultan Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 5/459-461. İstanbul: İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994.
- Habib, *Hat ve Hattatân*. Kostantiniyye: Matbaa-i Ebuzaia, 1305.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Hattatlar*. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955.
- İsmail Erünsal, "Hacı Selim Ağa Kütüphanesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/498. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*. İstanbul: Kapı Yayınlar, 2008.
- Koçu, Reşat Ekrem. "Abdülhamid I. Sebili ve Çeşmeleri". *İstanbul Ansiklopedisi*. 1/93-95. İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, 1958.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1977.
- Kuban, Doğan. "Recai Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi ve Sebili". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 6/311. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Mülayim, Selçuk. "Beylerbeyi Camii ve Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/75-77. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*. haz. Mustafa Koç. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Özcan, Ali Rıza. "Yesârîzâde Mustafa İzzet Mektebi". *Hat ve Tezhip Sanatı*, ed. Ali Rıza Özcan, 137-157, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.
- Özcan, Ali Rıza. *Türk Nesta'lik Ekolü* (İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996).
- Parıldar, Mustafa. "Sadelikteki Zarafet: Ta'lik Hattı". *Derin Tarih* 13 (Aralık 2018), 66-67.
- Sakaoğlu, Necdet. *Tarih, Mekanları, Kitâbeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun-Topkapı Sarayı*. İstanbul: Denizbank, 2002.
- Sayıoğulları, Recep Sadri. *Türk Ta'lik Yazı Ekolünün Doğuşunda Şeyhülislam Veliyüddin Efendi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991). Hacımeçliç, Kazım. *Yesârîzâde*

- Mustafa İzzet Efendi'nin İstanbul'daki Ketebeli Kitâbeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994).
- Semavi Eyice, "Hamidiye Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/465-468. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Serin, Muhittin. *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2008.
- Sert, Selda. "XVIII. Yüzyıldan Bir Kebikeç: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V 1-5 Kasım 2007*, ed. Coşkun Yılmaz. 1/85-96. İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2008.
- Tanışık, İbrahim Hilmi. *İstanbul Çeşmeleri I-İstanbul Ciheti*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1943.
- Tanman, Baha. "Hırka-i Şerif Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 4/68-69. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994.
- Tanman, Baha. "Hırka-i Şerif Camii", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/ 378-382 İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ufuk Gülsoy, *İstanbul Ticaret Borsası 1924-2014*. İstanbul: İstanbul Ticaret Borsası, 2015.
- Uğuş, Mikâil. *Recâi Mehmed Efendi Sıbyan Mektebi Sebili ve Çeşmesi*. İstanbul: İlim Yayma Vakfı, 2013.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. "Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi". *Bellekten* 143 (1973), 622-623.
- Ünver Rüstem. *Ottoman Baraque*. Malaysia: Princeton University Press, 2019.
- Yazır, Mahmud Bedreddin. *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989.
- Ziya Nur Sezen, "Abdülhamid I Çeşmesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. 1/35-36. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1993.